

Erasmus+

SIKAVUTNOLIL E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

Erasmus+

Co-funded by the
Erasmus+ programme
of the European Union

Saikerin

HARNE SIKAVIBA E TRENERESKE	4
KOTOR 1.....	5
1.1 Korkori notikeribe taro fundavne džandipa	5
1.2 Drabaribe: Legendarno džukel.....	7
KOTOR 2.....	9
2.1 Numeriribe: Matematikane kheliba	9
2.2 Numeriribe: planiribe dajanibe	9
KOTOR 3.....	11
3.1 Drabaribe / Kreativno gndipe	11
3.2 Drabaribe thaj matematika	13
KOTOR 4.....	16
4.1 Hramovibe: Hramovibe eseji.....	16
4.2 Hramovibe: hramovive formalno lil.....	16
KOTOR 5.....	18
5.1 Komunikacia thaj aktivno šunibe.....	18
5.2 Aktivno šunibe 1.....	19
KOTOR 6.....	22
6.1 IKT KORKORI- NOTIKERIBE.....	22
6.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 1	25
KOTOR 7.....	27
7.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 2	27
7.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 1	28
KOTOR 8.....	30
8.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 2.....	30
8.2 Problemeskoro čhinavibe 1.....	31
KOTOR 9.....	34
9.1 Problemeskoro čhinavibe 2.....	34
9.2 Khedibe informacie tar internet	35
9.3 Istemalkeribe internet bašo resibe dži informacie.....	35

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA
BAŠO ROMANO TERNIPE

KOTOR 10.....	37
10.1 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti: Khuvin ki Asana	37
10.2 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti	38
KOTOR 11.....	40
11.1 Pendžarkeribe e-poštaja 1	40
11.2 Pendžarkeribe e-poštaja 2	41
KOTOR 12.....	43
12.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 1	43
12. Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 2	45
KOTOR 13.....	47
13.1 Khuvin ko aktivno šunibe	47
13.2 Aktivno šunibe: paramisi jekhe lafea.....	47
KOTOR 14.....	49
14.1 Organiziribe thaj vastaribe vaktea.....	49
14.2 Organizacia thaj vastaribe e vaktea ko timi	50
KOTOR 15.....	51
15.1 Aktivno šunibe: roljengoro khelibe	51
15.2 Aktivno šunibe ko konfliktna situacie	53
KOTOR 16.....	55
16.1 Strategikano thaj inovativno gndipe	55
16.2 Komunikaciakere džandipa: Biverbalno komunikacia.....	55
KOTOR 17.....	57
17.1 Biverbalno komunikacia 2	57
KOTOR 18.....	58
18.1 Kreativno gndipe	58
18.2 Logikane khelina	59
KOTOR 19.....	60
19.1 Lafikeribaskere džandipa	60
KOTOR 20.....	63
20.1 Lafikeribe ki praksa	63
KOTOR 21.....	66

SIKAVUTNOLIL

21.1 Fakti thaj gndipe.....	66
21.2. Fakti thaj gndipe 2.....	68
KOTOR 22.....	72
22.1 Inovativno gndipe	72
22.2 Logikane khelina	73
KOTOR 23.....	74
23.1 Publik prezentacia: intervju	74
KOTOR 24.....	76
24.1 Aplikacia bašo džandipa: Rolja ki khelin	76

HARNE SIKAVIBA E TRENERESKE

O sikavutnolil e trnereske baši biformalnikani edukacia baši bazikane thaj fundavne džandipa e romane ternipaske si dizajnirime te istemalkerel pe barabar e adekvatno sikavutnelilea bašo participantia. O sikavutnolil bašo treneria saikerela i jekajek saikerin so šaj te arakhel pe ko studentengoro sikavutnolil, numa saikerela džipherde instrukcie bašo treneria kola na ulavgje pe e siklencar. Akava si kerdo taro didaktikane karane. Odova šajdakerela e trenereske te kerel grupakiri dinamika ko klasi, te legarel i sesia thaj te akcentiinel specifikane edukaciakere nukte.

O sikavutnolil si saikerdo taro 24 kotora kola si dizajnirime te ovel len vaktilungipe taro po 2 aria.

But taro talemia si dizajnirime ki te butikeren pe ko tikne grupe. Numa, ko athinalipe taro grupakoro baripe but lendar kerena pe thaj sar individualno buti. O ulavde talemia si dizajnirime te oven agorkerde individualno tari sikelengiri rig; akala si generalno talemia kola si phanle leibaja nesave taro IKT džandipa.

I programa si iradime baš inkorporiribe intenzivno istemalkeribe tar IKT. Akatar, o efektivno keribe taro kursi rodelia istemalkeribe kompjuteria, gogjaver telefonia thaj internet akcesi. Numa, kotor tari buti jekajek šaj te kerel pe kalemea thaj lilea bizi istemalkeribe IKT.

I programa andarela o istemalkeribe mobilna aplikacie baš edukaciakere resarina. Si bajrovibaskoro haljovibe kaj o mobilna aplikacie saikerena šukar edukativno potenciali thaj šaj te oven but istemalkerutne ki buti e terne manušencar. Ola šaj ulavdeste te istemalkerien pe ki biformalnikani edukacia. O talemia sine testirime turli grupencar thaj sine lejjarde.

But taro talemia baši takjaribe ja/thaj relaksacia sine saikerde salde ko nekobor sesie resarinaja te našljarel pe o repeticie. Nekola talemia saikerena sine istemalkeribe o khelibe „umlavni“ thaj istemalkeribe mobilna aplikacie. O treneria takatinena pe te istemalkerien akala talemia so šaj pobut, sar thaj te zuraren esavke talemia sakana kana šaj saikerindor e siklen ko procesi.

KOTOR 1

1.1 Korkori notikeribe taro fundavne džandipa

Bašo treneri

O objektivno ovibe tar akala talemia si te lel pe dikhin ko fundavne džandipa baš educiribe ulavdeste o drabaribe, hramovibe thaj matematika maškar i grupa sikle. Resarin taro talemia si te arakhen pe relativna informacie baši digra taro akale džandipaskoro džanlipe maškar sakova siklo. O korkori notikeribe nane anonimno. Odova ka siguririnel kaj o treneri si relevantno dikhinaja ki digra taro džanlipe taro sikle sakonende tar akala džandipa, baši dizjanirine buteder plesutno akcesi ki buti e siklencar.

O talemia valjani te kerel pe individualno taro sakova siklo. O treneri valjani te sikavel kaj si džanlo te ovel pe čačipaskere vakeribaja kana kerela pe korkori notikeribe thaj kaj odova kerela pe ki te del amenge arka te identifikuina o bukja kolen mangaja te lačhara.

BAŠO SIKLO:

Keren akava korkori notikeribe. Išareti keren o džovapi so si jekajek tumare šajdipancar:

Drabaribe

	Oja	Hari	Na
Me šaj te drabarav thaj te dikhav o sikavina baši produktia ja etikete.			
Me šaj te drabarav thaj haljovav o mesažia, notikerina thaj lila.			
Me šaj te drabarav nekobor harne dokumentia, sar so si biltenia, brošure ja magazinia kite arakhav informacie			
Me šaj te drabarav thaj haljovav o formalna dokumentia sar so si phanelafia bašo servisia thaj rapportia baš incidentia.			

**E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA
BAŠO ROMANO TERNIPE**

Numeriribe

	Oja	Hari	Na
Me šaj te kerav jekhe pireske kalkulacie taro tipi khedibe, minusiribe, butfarkeribe thaj ulavibe.			
Me šaj te kerav pobut pire taro kalkulacie istemalkerindor procentia, dropke/kotorvalipa, decimale ja koeficientia.			
Me šaj te kerav čačutne napikeriba sar so si lungipe ja temperatura			
Me šaj te esapikerav o dimenzie, thaneskoro baripe ja sahnipe ko turli forme.			
Me šaj te planirinav j ate dikhlijarav o plania, budžetia ja rezerve			

Hramovibe

	Oja	Hari	Na
Me šaj te istamelkerav čačutneste i gramatika thaj hramovibaskoro čhani			
Me šaj te hramonav ki te informirinav ja te rodav informacie			
Me šaj te vakerav mle stavia ki hramome forma			
Me šaj te hramonav harne notikerina sar so si hramoviba ko diveri ja notikerina baši lilora deibaske godi.			
Me šaj te hramonav dokumentia istemalkerindor definicia sar so si phanelafia ja finansiakere raportia.			

1.2 Drabaribe: Legendarno džukel

Bašo treneri

Resarin tar akaal talemia si te praktikuinen pe džandipa baši siklengoro drabaribe. Akava talemia si resarinaja te lokjarel o haljovibe taro hramome teksti.

O studentia valjani te butikeren individualno istemalkerindor e studentengoro sikavutnolil ja te den pe lenge materialia.

O treneri haljovkerela e talemeskiri resarin. E studenten silen 10 dakikia te drabaren o teksti. Pal odova ola valjani te den džovapia ko phanle pučiba (čačutne/bičačutne) telal o teksti.

Pala ko talemeskoro agorkeribe pučarena pe o čačutne džovapia (1-a; 2-b; 3-c; 4-b; 5-b) thaj diskutirinena pe o džovapia e siklencar.

O harnevakeskere pučiba šaj te saikeren:

Sine li pharo te haljovel pe o teksti?

Kola pučiba sine majlokhe, a kola majphare?

BAŠO SIKLO

Drabar o teluno teksti:

“O legendarno džukel“

Anglal o baro pampurengoro stazioni ki Šubuja ko Tokio, si kuzeskiri statua taro bronzakoro džukel – Hačiko. Trujal so I statua si tikni kana ka komparirinel pe e bare neonengere išaretencar, oj nane pharo te arakhel pe. Istemalkerela pe sar arakhbangoro than taro 1934, a avdive ka arakhen šele manušen kola adžikerena te resen lengere amala – salde dikhen e džijane. Hačiko, e Akitakoro džukel si bijame ko 1923 thaj ando ko Tokio ko 1924. Leskoro sajbija, o profesori Ujeno than ov sine biulavibaskere amala taro šuru. Sakova dive Hačiko džala barabar pe sajbijaja, profesori ko Thagarutno univerziteti, dži pampurengoro stazioni Subuja, kana ka džal ki buti. Kana ka iranel pe, o profesori sakana arakhela sine e džukele sar sabureja adžikerela ole. Bezehaske o profesori mulo jekfaratar ki buti ko 1925 berš angleder te iranel pe khore.

Trujal so Hačiko sine tikno džukel, i relacia maškar leste thaj leskoro sajbija sine but zorali thaj ov gelo poadarig te adžikerel ko stazioni sakova dive. Nekana ačhola sine odorig divencar thaj trujal so o manuša pakjana sine kaj ov sakana iranela pe odorig sebepi o habe so dena leske o nakutne ko

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

droma. Sar nakhela sine o vakti, ov ulo pendžardi dikhin e dromarutnenge odorig. Ko 1935 berš o Hačiko mulo ko than kote so paluno drom dikhla ple majšukar amale dživdo.

Akana drabaren akala vakeriba thaj den džovapi:

1. O neonengere roša si majbare tari Hačikoskiri statua
  - a. Oja
  - b. Na
  - c. Na liparela pe
2. O Hačiko si bijame ko Tokio ko 1923.
  - a. Oja
  - b. Na
  - c. Na liparela pe
3. O profesori merela tari vileskiri khuvin.
  - a. Oja
  - b. Na
  - c. Na liparela pe
4. I statua taro Hačiko si ko stasioni.
  - a. Oja
  - b. Na
  - c. Na liparela pe
5. O profesori kerela sine buti ki maškarutno sikeljovni.
  - a. Oja
  - b. Na
  - c. Na liparela pe

Pučiba baši diskusia:

Sine li o teksti pharo haljovibaske?

Kola pučiba sine majlokhe te džovapikeren pe thaj kola sine pophare?

KOTOR 2

2.1 Numeriribe: Matematikane kheliba

BAŠO TRENERI:

Resarin si te istemalkerel pe i matematika ko bahlanakoro thaj konkurentno čhani thaj te kuražinen pe o sikle te tazeledinen ple matematikane džandipa. Akava talemi promovirinela prakticiribe o matematikane džandipa ko sikle bizo patoniba phanle e konvencionalna metodencar tari matematika baši sikljobive.

Bareder gendo studenten valjani te ovel Android gogjaver telefonia. O studentia si ulavde ko čiftia. Sakova čifti valjani te ovel Android telefonea kole si internet konekcia.

Taro čiftia rodelia pet e leljaren I aplikacia Pairs are asked to download the application Math Games – Brain Workout taro Play Store.

I khelin rodelia bazikani matematika.

O timi kova kompletirinela o majuče leveloja si kamijabutno thaj del ape leske tikno pursako (sar missal gono bombonanca)

O šurutne leveloja tari khelin si lokhe, sakova avutno levelo ovela popharo. I khelin šaj te khelel pe maškar aver talemia.

BAŠO SIKLO

Rodaja tumendar te leljaren thaj te khelen i aplikacia baši mobilno: [Math Games – Brain Workout](#), dikhindor o instrukcie taro tumaro treneri.

2.2 Numeriribe: planiribe dajanibe

BAŠO TRENERI

Resarin si te leljaren ple matematikane džandipa ki praksa istemalerindor o sakodiveskere situacie.

Akale talemeske, o studentia valjani te oven resibaja dži kompjuteri/gogjaver telefoni thaj internet.

O studentia valjani tekeren buti individualno ja ko tikne grupe. Ki te kerel pe o talemi ka valjani lenge lil, kalemi thaj kalkulatori.

O talemi si te planirinen familiakoro dajani hardžipaja majhari love. Ola lena trin destinacie bašo dajani, informacie baši duripe dži lokacia, prosekoskoro fijati ko kilometria turli transportea, prosekoskoro fijati

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

pali habe ki sakoja taro destinacie thaj proseskoro fijati bašo thanakeribe. O studentia ka valjani te esapikeren i majšukar budžeteskiri opcia.

Pala ko talem, o treneri šaj te kerel diskusia maškar o studentia baši talemeskoro pharipe, o vakti so nakhavje ki te kompletirinen ole thaj hazrikeribe taro lengere džovapia.

BAŠO SIKLO

Avutne talemeste planirinena familiakoro dajanipe ko vaktilungipe taro 7 divesa. Tumen dromarena tari Tirana tumare dajaja, dadea thaj phralea. Si tumen trin šajdutne destinacie kolen šaj te alusaren. Lena informacie bašo duripe, fijati pali kilometro, prosekoskoro fijati bašo thanakeribe thaj prosekoskoro fijati bašo habe ko restorania. Alusaren destinacia so si majkuč.

Informacie so si zarurime si dende ki tabela majtele:

	Parga	Budva	Dubrovnik
Duripe tari Tirana (km)	385	175	266
Autobuseskoro fijati ko kilometria (EUR)	0.2	0.21	0.75
prosekoskoro fijati bašo thanakeribe ko dive (štare dženenge)	30	25	30
Prosekoskoro fijati bašo habe ko restorantia (EUR) / valjani te esapikeren pe trin habe ko dive	15	20	25

Diskusia:

Savi si majudžuzi opcia?

Savi si majkuč?

Sine li o savali pharo?

Sar aljan dži džovapi?

KOTOR 3

3.1 Drabaribe / Kreativno gndipe

Bašo TRENERI

O talemi si džajbe ponodorig e kotorencar taro drabaribe thaj kreativno gndipe.

Avgo, o treneri pendžarkerela e studenten e resarinaja thaj fazencar taro talemi. O studentia valjani te drabaren jek kotor teksti. Pal odova zaruri si te identifikuinen o relevantna bahtarale lafia ko lafi-lačharibe. Pali akava piro, ola valjani te formirinen logikani lafjori istemalkerindor o nahtarale lafia kolen identifikuinge.

O talemi lunginela 30-40 dakikia. O studentia valjani te butikeren individualno ja ko tikne grupe. Pala ko talemi o treneri šaj te šurakerel diskuia bašo proceseskoro pharipe thaj o džandipa kola leljarena pe kana ka agorkerel o talemi.

Avutne nahtarale lafia si saikerde ki garavutni: missal, aktivisti, kamijabalo, khedin, Roma, problemia, sikljevnakoro mukibe, pasijsa, integririme, šajdipe, programa, edukacia. O treneri šaj te džidel tekstia turli nahtarale lafencar thaj te kerel garavutni.

O treneri šaj te kerel o meči te ovel konkurento deibaja poenia sakone indetifikuime lafeske sar poenia baši lafjorjakoro lungipe thaj o vakti zarurime baši talemeskoro agorkeribe.

BAŠO SIKLO

Pala ko sikavina taro treneri, agorkeren o talemi.

Avgo, valjani lačheste te drabaren o teluno teksti.

Dujto, valjani te identifikuinen o relevantna nahtarale alfia taro teksti garavdo ki garavutni.

Pal odova, valjani te formirinen lafjori istemalkerindor o nahtarale lafia kolen identifikuingen.

Misaleskoro vakeribe

Kristina Tanase (29) taro Džudžiu, Romania si misal baš atestikeribe kaj si šajdutno te ovel pe Rom thaj kamijabalo. Bijame ki familia Roma, i majterni taro panč čhave trine phureder phenjencar thaj jekhe phralea, oj angigarela kaj nane but šukar ki sikljevnki te šurarel. Sar thaj but taro terne romane čhaja, oj adžikerela sine sigate te mukel i sikljevnki te prandinel pe thaj te ovel la čhave.

Numa, o šajdipe te heminel pe avere manušencar taro turli kulture inspiriringja ola te iranel pli perspektiva ko dživdipe thaj te koncentrirnel pe ki lakiri edukacia. Akana oj si sikavni thaj baro aktivisti savo butikerela e „Arakh e čhaven tari Romania“ sar menadžeri ko projekti. Oj si specializirime baš edukaciakere iniciative ko pervazja tari romani khedin kote so si učo proicenti čhave kola na

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

džana ki siklajvni. Jek taro proektia kolende i kristina si saikerdo si specialno hazrikerdi 42-divesngiri programa baš integiriribe taro romane čhave maškar 3 thaj 6 berš, ternencar tar aver khedina. I resarin si te hazrikerel olen baši hemibe siklencar taro turli darhni ki siklajvni. „Čače mangava te dikhav e čhavengiri sima soske ola si saikerde ko aktivipa. Džiakana integriringjam pobut taro 500 čhave ko siklajvne sar rezultati tar akaja programa“, vakejrgja i Kristina, kaskoro plesutno palpalunipe vakerela kaj oj šaj te identifikuinel pe e čhavencar kolen olen meninela. „sebepi so o Roma kerena buti e Romenge majšukar haljovava i kultura, odova so si zaruri thaj o problemia kolencar but tar akala čhave arakhena pe sakova dive“, vakergja oj. „Mire daj thaj dat si biederim“. Mo dat mukhlja i siklajvni pali oftoto klasi, a mi daj pala ko 4-to klasi, numa o soduj mangena sine pobut pe čhavenge. Na sijum sine but šukar ki siklajvni, numa ničale avibaja ki khangeri zaruri sine te heminav man avere manušencar, te dživdinkerav aver kulture thaj te saikerav man ko aktivipa avere khedinencar“. I kristina halili kaj te manglja te kamijabikerel ko dživdipe, valjani te kerel majbut. O berša baši studiribe pokinkerde pe soske tari maškaruni edukacia oj geli ko koledži thaj lelja stipendia fakulteteske. „Akana, mangava te ova jekajek thaj sarine amen šaj te ova kamijabale“, vakergja i Kristina.

Akana, arakhen o nahtarale lafia ki garavutni majtele.

P	R	O	G	R	A	M	M	E	A	E	R	V	S	D	C	B	S	N	M
S	C	C	D	X	E	Y	I	Z	H	L	K	T	V	W	O	A	M	C	C
C	V	E	R	E	X	A	M	P	L	E	V	B	N	R	M	B	E	V	E
F	H	E	C	S	W	C	A	B	T	Y	H	J	K	L	M	V	L	S	W
E	F	G	C	R	Q	T	Y	C	Y	W	A	S	S	I	U	V	B	C	M
T	R	Q	D	U	T	I	O	Y	P	X	W	U	J	D	N	S	O	C	L
A	C	I	S	E	T	V	R	I	P	C	C	S	Y	B	I	C	R	X	E
N	Q	N	E	M	F	I	C	F	B	C	X	R	U	E	T	A	P	A	A
O	X	T	V	X	W	S	Q	B	E	J	K	L	U	T	Y	C	E	R	V
I	X	E	T	G	X	T	A	S	W	D	F	E	C	G	H	I	S	J	E
S	X	G	O	W	S	G	S	T	V	J	U	Q	X	G	R	T	C	V	S
S	T	R	T	X	Q	F	A	G	T	C	G	C	X	Q	Y	X	Y	I	C
A	X	A	X	V	U	E	T	N	V	D	H	T	A	C	J	L	O	W	H
P	X	T	E	L	F	A	E	T	V	N	O	N	E	T	C	B	T	O	O
A	R	E	X	F	N	Y	U	E	W	T	I	N	T	I	I	O	T	T	O
C	V	Y	T	I	N	U	T	R	O	P	P	O	Q	E	C	O	I	T	L
X	F	T	Y	V	N	D	H	I	O	V	A	E	R	V	Y	U	N	C	H
X	V	N	T	C	D	E	T	B	J	K	D	E	T	V	W	Q	T	V	O
X	E	W	E	D	U	C	A	T	I	O	N	S	W	T	U	I	C	V	O
C	U	L	T	U	R	E	W	C	T	I	C	A	D	A	M	O	R	J	I

Ko agor, valjani te kere lafjori e lafencar kolen identifikuingjen.

Savo talemi sine majpharo?

Kobor vakti valjangja tuke te agorkere o talemi?

3.2 Drabaribe thaj matematika

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te praktikuinen pe džandipa baši siklengoro drabaribe. Akava talemi si resarinaja te lokjarel o haljovibe taro hramome teksti thaj informaciengoro istemalkeribe ki te kerel džanle džanlipa.

O sikel valjani te keren buti individualno ja ki grupa po duj.

Avgo, o sikel valjani te drabaren o teksti. Pal odova istemalkerindor o informacie dende ko teksti ola valjani te den džovapi ko pučiba telal ko teksti. Alternativno, o treneri šaj te kerel nekobor scenarija/tekstia thaj palem te kerel o talemi.

Pala ko talemeskoro agorkeribe, o treneri šaj te inicirinel diskusia ko čhani koleste istemalkerde pe o informacie ki te kerel pe džanlipe e predmeteske. O harnevakeskere pučiba saikerena:

Arakhlen li o zarurime informacie lokheste?

Sar alen dži džovapi?

BAŠO SIKLO

Dikhen e trenereskere instrukcie thaj agorkeren o talemi.

Scenario:

Tumen dromarena taro Skopje dži Napoli avionea. Nane direktno linia maškar o soduj dizja agjaar so ka valjani te keren transferi maškar o urjariba. Ka dromaren taro Skopje dži Zagreb Croatia Airlines-ea thaj urjarinaja taro Wizz Air dži Napoli. Numa, dromarena potiken budžetea. Si tumen rezervirime urjariba kola šajsarena salde vasteskoro bagaži. Odoleske valjani te dikhen e bagažeskere politike taro sosuj kompanie ki te džanen so si tumenge muklo te legaren tumencar. Drabaren o tekstia thaj den džovapi ko pučiba

Croatia Airlines

Džipheribe ko vasteskoro bagaži

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

Drmarutne tar ekonomikani klasa: 1 kotor

- Maks.pharipe 8 kg
- Sahne dimenzie dži 115 cm (55x40x20)

Dromarutne tari biznis klasa: 2 kotora

- Maks.pharipe pali kotor 8 kg
- Sahne dimenzie dži 115 cm (55x40x20) ja 57x54x15cm te si pakjarutno gono šejenge

Ko ulavde čhipote, ko athinalipe taro čhani tar aeroplani, i mukin vasteskere bagažeske bašo dromarutne tari biznis klasa šaj te ovel limitirime ko 1 kotor.

O bagaži kova nane te ovel jekajek e hramonkerde dimensiencar/pharipe nane te leljarel pe sar vasteskoro bagaži thaj šaj te phiravel pe salde sar dikhjardo bagaži. Ko nesave čhipote, odova haljovkerela džipherde hardžipa.

So te lel pe džipherdeste?

Sakova dromarutno džipherdeste paj te lel:

- 1 plesutno predmeti maksimalno baripaja taro40x30x10 cm (16x12x4 in) ki dromarutnengiri kabina

(sar misal, 1 džuvljani vasteskiri čanta ja 1 laptop ja 1 gono pikeske)

Trujal 1 plesutno predmeti, sakova dromarutno kova dromarela čhavea majtikno taro 2 berš si nijamea te:

- 1 korpa čhaveskere phiravibaske ja 1 kolica ja 1 vordoneskiri phiravutni bešljarni
- Habe bebenge hardžipaske ko vaporí

* O phiravibe korpe, kolice ja thana vordonenge valjani te den pe ki porta ja anglal te khuven ko avioni. Salde vordonengere bešljarme šaj te oven leljarde taro ekipaži teli kondicie te čhivje pe ki ulavdi bešljarni kindi e bebeske.

Sar džipherin taro 1 plesutno predmeti, o dromarutne ulavde zarencar jekajek šaj te len: 1 čifti paterice ja/thaj proteze ja nesavo aver protetikano predmeti

Wizz Air

1. Kana urjana e WIZZ Air-ea, sakova dženo šaj te lel pesar:

- Jek kotor taro vasteskoro bagaži na majbaro taro 55 x 40 x 23 cm, maksimum dži 10 kg pharipe
- Dži šov predmetia taro čekirime bagaži pharipaja na pobut taro 32 kg
- Biistemarkerutne predmetia kinde ko aeroporti pala siguripaskere dikhjariiba

Džipherde predmetia ko bordingo/andre ko avioni

Šaj te len akala predmetia andre ko avioni bilovengoro:

- 1.palto ja kjeba
- 2.mobilno telefoni
- 3.drabaribaskoro materiali baš urjaribe
- 4.Čhavenge potikne taro duj berša: habe baši urjaribaskoro vakti ja pkajarutni kolica bebenge ja tikno kreveti
- 5.Čifti paterice baši fizikane invalidna dromarutne

Pučiba:

1. Kobor kotora bagaži šaj te len sar vasteskoro bagaži (kombinirime politike)?
2. Kobor si o mukle dimenzie taro vasteskoro bagaži(kombinirime politike)?
3. Šaj li te len čanta(kombinirime politike)?
4. Kova si o muklo pharipe taro vasteskoro bagaži(kombinirime politike)?

KOTOR 4

4.1 Hramovibe: Hramovibe eseji

BAŠO TRENERI

O talemi si fokusirime ko džandipaskoro zuraribe baši hramovibe e siklenge.

O talemi valjani te kerel pe individualno. O sikel šaj te istemalkeren kotor lil, kalemi numa jekajek rekomandinela pe istemalkeribe kompjuteri.

O treneri valjani te haljovkerel e talemiskiri resarin. Vakeren kaj ola valjani te oven samale, te istemalkeren adekvatno gramatika thaj interpunkcia thaj logikano niče taro ideje prezentirime ko eseji.

Pal odova o sikel valjani te hramonen hrano eseji taro 500 lafia ki tema: „O majšukar dive me dživdipaste“.

Pala ko talemeskoro agorkeribe, akhar nekobore siklen te drabaren pe eseja.

Stimulirinen thaj avere siklen te komentirinen o eseja thaj te den rekomandacia baši lačharibe.

BAŠO SIKLO

O talemi si fokusirime ko zurarkeribe taro tumare džandipa baši hramovibe.

Hramonen hrano eseji taro 500 lafia ki tema: „Kana sijum sine čavo mangava sine te ovav...“

4.2 Hramovibe: hramovive formalno lil

BAŠO TRENERI

O talemi si resarinaja te sikavel e siklen te hramone formalno lil.

Ko šuru tar akava kotor o treneri valjani te haljovkerel o fundavne principia baši hramovibe formalna lila. Pal odova taro sikel rodelia pe te hramonen formalno lil aso dendo scenario. Akava talemi rodelia taro sikel te keren buti individualno. O sikel šaj te istemalkeren kotor lil thaj kalemi numa jekajek rekomandinela pe istemalkeribe kompjuteri.

Pala ko talemeskoro agorkeribe, nekobor sikel valjani te drabaren pe lila. Stimulirinen thaj avere siklen te komentirinen o eseja thaj te del rekomandacie baši lačharibe.

BAŠO SIKLO

O talemi si resarinaja te zurarel ple džandipa baši hramovibe formalna lila.

Hramovibe formalno lil

Hramon kobor šaj posimplo thaj kobor so šaj majužeste, a ma te kera o lil polungo taro zaruri. Ma bistren te istemalkerken biformalno čhib/žargoni.

Adrese: Tumari adresa valjani te ovel hramome ko upruno dahinalo kotor taro lil. I adresa taro dženo kaske hramonena valjani te ovel hramome ki bajanali rig šurarindor tari tumari adresa.

Seljami: generalno istemalkerela pe formalno seljani sar so si Pakjivalo rajo ja rajonie, ki čhipota kana na džanena o anav taro dženo kaske so hramonena. Sakana rekomandime si te šaj te džidžanel pe o anav kaske so hramonena. Te džangjen o anav, istemalkerken o anav (rajo, rajoni ja terni rajoni, d-r t.a) thaj salde o familiakoro anav.

Avgo parografi: O avgo stavi valjani te ovel harno thaj liparela i resarin taro lil.

O stavi ja paragrafia ko maškar taro lil valjani te saikeren o relevantna informacie pala ko lileskoro hramovibe. Akava kotor valjani te ovel but lungo, pa ikeren o majdžanle informacie thaj koncentririnen tumen ko organiziribe publik thaj logikano čhani ko than te buvljaren tumen majbut.

Paluno parografi: Ko paluno stavi taro formalno lil valjani te liparel pe so adžikerena o lendutno te leljarel- ki te iranel ole, te bičhalel tumenge informacie t.a.

Lileskoro agorkeribe: o formalna lila agorkerena formalno seljamea sar so si: Sajgajaja
Te na džangjen e dženeskoro anav, agorkeren o lil ko akava čhani.

Istemalkerken o sikavina, hramonen formalno lil aso jek taro duj scenaria.

Scenario 1:

Bičhalen rodipe baš univerziteteskiri stipendia. Barabar e zarurime dokumentaciaja valjani te hramonen formalno lil haljovkerindor tumari motivacia te studirinen ko univerziteti.

Scenario 2:

Tumen sien dženo ki lokalnikani khedin tar aktivistia. Tumare khedina si butfar problemi e barepanjencar ko vakti tare bare biršima sebepi nanipe adekvatno atmosferakiri kanalizacia. Hramonena lil dži dizjakorošerutno tari tumari diz vakerindor tumaro problemi thaj i mangin te resen tumen olea thaj lafikeren akale pučibaske.

KOTOR 5

5.1 Komunikacia thaj aktivno šunibe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te praktikuinel komunikaciakere džandipa taro sikle. Akava si talem kolate si džanle o uže verbalna sikavina thaj aktivno šunibe.

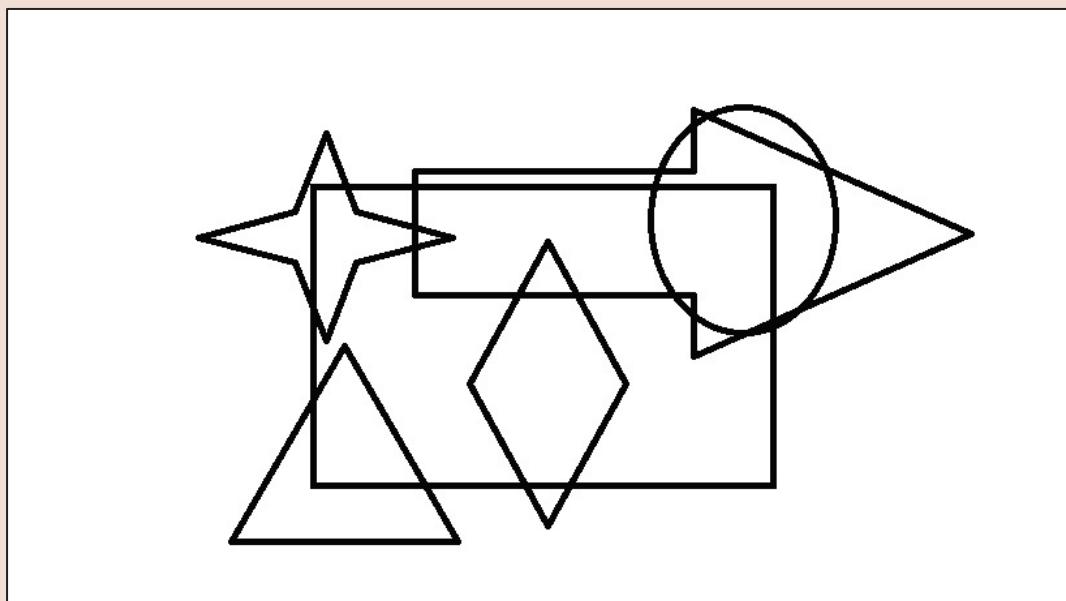
Akava talem šaj te kerel pe biathinale taro grupakoro baripe. O sikle si grupirime ko duj čiftia. O treneri valjani te haljovkeren kola džandipa si džanle baši kamijabalo talemeskoro agorkeribe. Pal odova taro sikle rodelia pe te čhiven pe te bešen jek palal avreste.

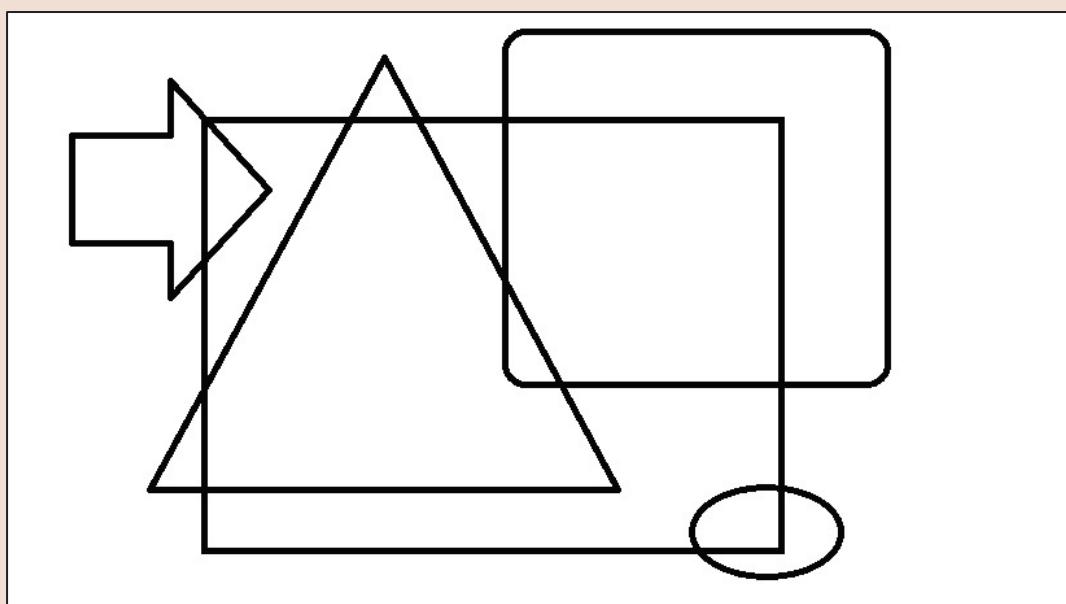
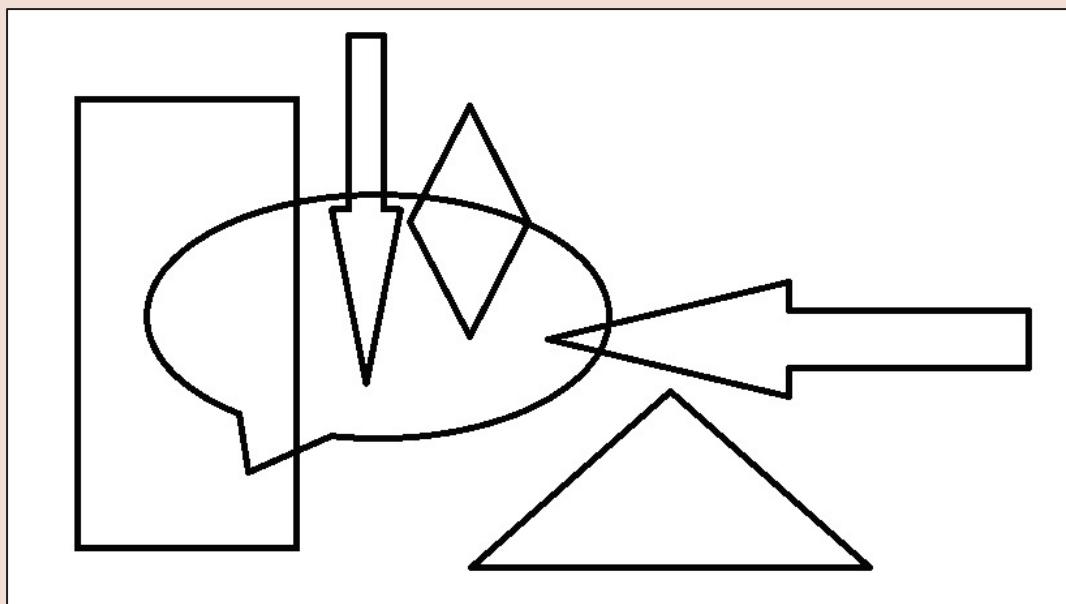
O instrukcie(tasviri) dela pe jekhe dženeske taro sakova čifti. Avere dženenge dela pe kotor lil thaj kalemi. O savali si te dikhen pe o instrukcie taro lengoro partneri thaj te replicirinel pe o tasviri aso sikavina taro partneri. O sikavina valjani te oven verbalna – nane muklo kontakti jakhencar ja aver kontakti.

E sikelenge dena pe 10 dakikia ki te keren buti ko talem. Taro kana ka nakhel o vakti, sakova čifti si akhardo te sikavel pi buti. O čifti majčačutne replikaja si kamijabutno.

O kompleksno ovibe taro savali sid efinirime e kompleksno ovibaja tari fotografia. Odotharm o treneri šaj te istemalkerel o dende šablonia ja te zurarel alternativna tasvirja baši replikacia.

Eke nekobor šablonia kola šaj te istemalkeren pe ki te agorkerel akava talem:

BAŠO SIKLO

Resarin tar akava talemi si te istemalkeren o džandipa baši komunikacia kolen siklilen ko anglederutne kotora. Ka keren buti ko duj čiftia.

Dikhindor o sikavina taro treneri, tumen thaj tumaro partneri lena kopija taro tasviri. Šaj te den pe salde varbalna sikavina thaj nane mukhlo kontakti jakhencar thaj aver čhani kontakti.

Si tumen 10 dakikia te agorkeren o talemi. O čifti kova ka kerel i majčačutni replika si o kamijabutno.

5.2 Aktivno šunibe 1

BAŠO TRENERI

O fokusi tar akava talemi si siklengoro pendžarkeribe e konceptea tar aktivno šunibe. Ko avgo kotor, o treneri haljovkerela p koncepti tar aktivno šunibe thaj leskoro džandipe ki sakodiveskiri thaj bukjarni komunikacia. O treneri valjani te inicirinel tikni diskusia bašo koncepti thaj te motivirinel e siklen te andaren ple misalencar baš odova kote o aktivno šunibe šaj te leljarel pe.

Teme kola valjani te astaren pe

So si aktivno šunibe;

Soske o aktivno šunibe si džanlo bašo sakodiveskoro dživdipe thaj buti;

Metodia tar aktivno šunibe;

Majbut istemalkerde tehnike ko aktivno šunibe.

Keren dikhin taro bazikane verbalna thaj naverbalna tehnike tar aktivno šunibe.

Pal odova keren harni dikhin tar aktivna tehnike bašo šunibe, sikavde ki tabela potele.

BAŠO SIKLO

Akaja sesia si nišankerdi baš aktivno šunibe.

Eme kola valjani te astaren pe:

So si aktivno šunibe;

Soske o aktivno šunibe si džanlo bašo sakodiveskoro dživdipe thaj buti;

Metodia tar aktivno šunibe;

Majbut istemalkerde tehnike ko aktivno šunibe.

Dikhlijaren o tehnike baš aktivno šunibe sikavde ki tabela potele. Istemalkergjen li nesava lendar džiakana?

SIKAVUTNOLIL

Aktivna tehnike bašo šunibe

Tehnike	Resarin	Metodi	Misalia
Motiviribe	1. Te sikavel pe interes 2. Te keren lafikeribe	<ul style="list-style-type: none"> • Te haljovkere tut kaj na haljovkerea tut • Istemalkeren neutralna terminia pozitivnikane tonea tar avazi 	1. „Me dikhava...?“ 2. „Akava si interesno.“ 3. „A-ha...“
Vakerkeripe/gndipaskoro ikalibe mostar	1. Te kheden pe relativna informacie 2. Te motivirinel pe avera te haljoven po gajlipe 3. Te kerel pe puterdi komunikacia	<ul style="list-style-type: none"> • Roden puterde, bipatonibaskere pučiba • Ma vakeren haljovibe ja bihaljovibe • Istemalkeren i stimuliribaskiri čib taro badan, sar so si šereskoro mahibe 	1. „Soske sien gajlime?“ 2. „Soske akava si džanlo tumenge?“ 3. „Sar odova asarikerela upro tumende?“
Aklamirindor/oja vakerindor	1. Te sikaven averenge kaj samaleste šunena thaj kana mangena te haljoven olen 2. Aklamirinen tumaro haljovibe baš odova so si vakerdo	<ul style="list-style-type: none"> • Parafrazirinen o nukte tar aver • Našen taro moldipaskere krisipa ja gndipaskoro pheribe godi • Rodipe baš aklamacia/oja vakeribe 	1. „Avere lafencar, phandingjen kaj...“ 2. „Adava phenela, tumen agjaar dikhena ko problemi...“ 3. „Ka ovel li čače te vakerel pe...“
Haljovkerindor	1. Pučaren o garavde ja bivakerde gajle 2. Haljovibe taro dujegndengere ja bihaljovibaskere vakerina 3. Test haljovkerina	<ul style="list-style-type: none"> • Našen taro butfarutne činavkeriba • Dikhen te oven puterde thaj fokusirime pučiba • Roden majdetalna haljovkerina 	1. „Na sijum sigurime so gndinea...“ 2. „Šaj li te vakeren mange pobut bašo džanlipe taro...?“ 3. „So patonkerela tumente pakjan ko odova...?“

KOTOR 6

6.1 IKT KORKORI- NOTIKERIBE

BAŠO TRENERI

Resarin tar akava talemi si te lel pe dikhin ko fundavne IKT džandipa maškar I grupa sikle. E talemeskiri resarin si te arakhen pe relevantna informacie baši digra taro vastaribe e kompjutereskere hardverea thaj softverea maškar sakova siklo. O korkori-notikeribe nane anonimno. Akava ka sigurinel kaj o treneri si relevatne dikhinaja ki vastaribaskiri digra taro sikle baši sakova tar akava džandipe, bašo dizajniribe plesutno resibe ki buti e siklencar.

O talemi valjani te kerel pe individualno taro sakova siklo. O treneri valjani te haljovkerel kaj si džanlo te ovel pe uževilea kana kerela pe o korkorinotikeribe thaj kaj si kerdo te del amenge ark ate identifikuina o bukja kolen mangaja te kera te oven pošukar.

BAŠO SIKLO

Rodaja te keren o avutno korkori-notikeribe. Išareti keren o džovapi so si jekajek tumare šajdipancar.

	Oja	Na sigurno, sijum numa pakjava	Na
Šaj li te muken/ačhaven o kompjuteri?			
Šaj li te phraven, butikeren thaj phanden o programe taro start meni?			
Džanena li so si „ikona“ thaj so te keren olaja?			
Džanena li te butikeren e mausea ki te „ciden“ nesavo elementi?			
Džanena li te restartirinen o kompjuteri?			
Te si tumen datoteka ko USB stiko ja ko CD, džanena li te butikeren/phraven ole?			

Džanela li te phravem pobut tari jek programa jekfaratar thaj te butikeren olencar?			
Džanena li te rodljaren datoteka ko tumaro kompjuteri?			
Džanena li te kreirinen folderi?			
Džanena li te garaven o datoteke ko desktop, ko hard disk ja ko disk?			
Šaj li te ciden/čhuden o programe kola na butikerena pe e funkcija bašo džideibe/cidljaribe programe?			
Džanena li sar te instalirinen thaj upridžikeren/apgrejdinen aplikacia?			
Džanena li so si fonti?			
Džanena li sar te lačharen, kopirinen, čhinen ja kopirinen bloko taro teksti?			
Džanena li sar te čhiven thaj ciden/modificirinen o margine, tabja, uprune anava, telune anava, patrinengoro numero thaj ničeskoro gendo ko tumaro procesori taro lafia?			
Džanena li te iranen o fonti ko teksti, o baripe thaj stili?			
Džanena li sar te čhiven grafika thaj aver datoteke(tabelarna esapia, aver dokumentia) ko dokumenti?			
Džanena li sar te “garaven sa” kite iranen o formati so garavjen taro jek tipi programa baši butikeribe o teksti ki aver?			

**E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA
BAŠO ROMANO TERNIPE**

Si li tumen e-adresa sava ničale istemalkerena?			
Džanena li sar te hramone, bičhalen, džovapiden thaj dromarine e.mail mesažia?			
Džanena li sar te umlaven džipherin sar kotor tar e.mail mesaži?			
Istemalkergen li nekana pobut taro jek rodljarutno (Google Chrome, Internet Explorer, Mozilla, Opera)?			
Džanena li te kreirinen prezentacie istemalkerindor vizardia/magišaria, šablonia bašo dizajn ja čuče ničekerina?			
Šaj li te kreirinen ulavde slajdia istemalerindor standardna ničekerina thaj dizajnia?			
Džanena li sar te iranen fonti ko teksti te džiden linie ja numeroja baši slajd saikerin			
Šaj li te den džiden objektia (sar missal, klipi, tasvirja, video lipja, toni) ki tumari prezentacia?			
Džanena li sar te džiden animacie thaj tranzicie kori slajdia?			
Džanena li sar te čhiven tabele thaj grafikonia ki tumari prezentacia?			
Šaj li te phiren maškar o slajdia thaj te transferirinen tumen maškar turli dikhina(slajdi, dikhin t.a.)?			

6.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 1

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si pendžarkeribe e studenten e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office Word 1.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri kote si instalirime Microsoft Office Word. Na pobut taro duj sikel šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea;

Phravibe nevo dokumenti;

Garavibe dokumenti;

Garavibe dokumenti teli nevo anav;

Iranibe fontia;

Iranibe e fonteskere renke;

Potenciribe teksti;

Iranibe e ničeskoro liniakoro baripe;

Iranibe I dikhin tari patrin thaj e patrinakiri margina;

Iranibe o fonteskoro baripe.

Pal odova roden taro sikel te keran teksti ko Microsoft Office Word.

BAŠO SIKLO

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea;

Phravibe nevo dokumenti;

Garavibe dokumenti;

Garavibe dokumenti teli nevo anav;

Iranibe fontia;

Iranibe e fonteskere renke;

Potenciribe teksti;

Iranibe e ničeskoro liniakoro baripe;

Iranibe I dikhin tari patrin thaj e patrinakiri margina;

Iranibe o fonteskoro baripe.

Talemi: Reproducirinen akava teksti ko Microsoft Office Word:

“I Dimitrinka kerela buti harnjarde bukjarne vaktea sar sastipaskoro mediatori ko bugariakoro gav kote so barili džikote studirinela sine **te ovel medicinakiri phen ki šerutni diz, Sofia.** I bišušove beršengiri džuvli džanelia kaj nakhavkerela o šanse: majhari tar ekvaš taro jek procenti taro bugariakere Roma lena diplome tar uči edukacia.”
(Times New Roman, 10pts, line spacing 1.5).

Numa, ola isi granti taro **Romano edukaciakoro fondi** thaj hor pakjala kaj i edukacia si o nahtari kori kamijabi thaj integracia. (Arial, 10pts.)

"Mange, i integracia haljovkerela edukacia. Odova si integracia so si la jekajek akcesi dži lačhi edukacia sarinenge. **I Romani khedin valjani jekajek te leljarel ola sar moldipe.** I edukacia šaj te ovel moldipe thaj valjani sakana odoleske te oven šajdipa soske na sakova šaj te leljarel odova akana" (Verdana, 10 pts., line spacing 1.5)

Lakere **ambicie** sar jeri umdinela pe kaj ka barjaren o kamijabia tari lakiri familia. Oj liparela kaj lakere 7 beršeskere čhaveske e Cvetan-eske thaj vakerela: „Me mangava te dikhav ole te ovel **kamijabalo**, mangava te dikhav ole šukar educirime, te kerel lafi ko nekobor čhibja thaj te dživdinel lačho dživdipe¹“ (Arial, 12 pts., line spacing 1.5)

O dokumenti valjani te ovel garavdo tel anav: StoryOfDimitrinka.doc

¹ Source: Replicating Roma Success Stories in Bulgaria,
<http://www.worldbank.org/en/results/2013/09/11/replicating-roma-success-stories-in-bulgaria>

KOTOR 7

7.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Word-ea 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel pe o Microsoft Office Word maškar o sikel. Taro kana ka sikljon o bazikane funkcionalitetia baši teksteskoro butikeribe, akava talemi saikerela istemalkeribe aver funkcie sar so si čitribe tabele, čhivibe tasvirja thaj SmartArt.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Word-ea. Na pobut taro duj sikel šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri. Avgo, haljovkeren o procesi taro kreiribe tabele ko Microsoft Office Word.

Aver teme kola šaj te astaren pe si:

Lačharibe tabele;

Čhivibe thaj formatiribe tasvirja/fotografie;

Butikeribe ko SmartArt.

Te si tumen grupa sikel turli leveloja butikeribe ko Microsoft Office Word, istemalkeren o isipaskere džanlipa atro sikel akale kotoreste. O sikel kolen si nesavo levelo pendžaribe taro Microsoft Office Word šaj te oven anavkerde sar mentoria baši IKT džanlipaja student. Akava ka stimulirinel o interesu thaj motivacia ko kvalifikume thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Pala o sikavibe taro funkcionalitetia, o sikel valjani te džan poadarig e talemea. O sikel valjani te replicirinen l jekhinakiri tabela ko Microsoft Office Word.

BAŠO SIKLO

Pendžarkeribe e Microsoft Word-ea 2.

Teme kola šaj te astaren pe si:

Lačharibe tabele;

Čhivibe thaj formatiribe tasvirja/fotografie;

Butikeribe ko SmartArt.

Resarin tar akava talemi si te promovirinel pe o butikeribe ko Microsoft Office Word. Taro kana ka sikljon o bazikane funkcionalitetia baši teksteskoro butikeribe, akava talemi saikerela thaj aver funkcie sar so si čitribe tabele, čhivibe tasvirja/fotografie thaj AmartArt.

Replicirinen akaja tabela ko Microsoft Office Word:

1	2	3	4
jek			
	<u>duj</u>		
		trin	

7.2 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 1

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si siklengoro pendžarkeribe e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office Excel.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Excel-ea. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Te si tumen grupa sikle turli leveloja pendžariibe taro Microsoft Office Excel, istemalkeren o isipaskere džanlipa ko akava kotor. O sikle kolen si nesavo levelo pendžariibe taro Microsoft Office Excel šaj te oven anavkerde sar mentoria baši IKT džanlipaja student. Akava ka stimulirinel o interesu thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea;
Phravibe nevi bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin teli nevo anav;
Patrinengoro iranibe;
Iranibe anava tar patrina;
Formula.

Pal odova roden taro sikle te keran esapi ki jekhin ko Microsoft Office Excel.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si siklengoro pendžarkeribe e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office Excel.

Teme kola valjani te astaren pe:

SIKAVUTNOLIL

Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea;
Phravibe nevi bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin;
Garavibe I bukjarni patrin teli nevo anav;
Patrinengoro iranibe;
Iranibe anava tar patrina;
Formula.

Istemalkerindor o formule pheren akala esapikerina:

Produkti	Jekhe produkteskoro fijati	Numero taro zarurime produktia	Sahno fijati
Limenka Koka Kola	0.5 EUR	27	
Pica	5 EUR	6	
Šiša pani	0.23 EUR	16	
Salfete	0.012	45	
Sahno fijati			

KOTOR 8

8.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office Excel-ea 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel o butikeribe ko Microsoft Office Excel maškar o sikle. Pala ko siklajvine tar naziaken funkcionalitetia taro Microsoft Office Excel, akava talem saikerela formulengoro istemalkeribe sar thaj kreiribe tabele.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Excel-ea. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri. Avgo haljovkeren o procesi taro kreiribe tabele thaj grafikonia ko Microsoft Office Excel.

Te si tumen grupa sikle turli leveloja butikeribe ko Microsoft Office Excel, istemalkereren o isipaskere džanlipa ko akava kotor. O sikle kolen si nesavo levelo pendžaribe taro Microsoft Office Excel šaj te oven anavkerde sar mentorija baši IKT džanlipaja student. Akava ka stimulirinel o interesu thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Pala ko sikavibe atro funkcioniribe, o sikle valjani te džan poadarig e talemea. O sikle valjani te dikhen o instrukcie thaj te keren o operacie.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel pe o butikeribe ko Microsoft Office Excel maškar o sikle. Pala ko siklajvibe taro bazikane funkcioniriba taro Microsoft Office Excel, akava talem saikerela istemalkeribe formule sar thaj kreiribe grafikonia.

Istemalerindor o formule, rodaja tumendar te pheren akala esapia:

Bukjarno	Fijati ko saat	Numero butikerde saatia	Sahno džipheribe
Mirela	9 EUR	135	
Jasna	10.5 EUR	246	
Ivan	15 EUR	78	
Ramiz	13.3 EUR	125	
Sahno			

Esapikeren o uprivakteskere individualna džipheriba taro bukjarne.

Esapikeren o sahne hardžipa baš uprivakteskere hardžipa.

Keren tabela sikavibaja e džipheribangoro ulavibe.

Keren tabela sikavindor o ulavibe tar uprivakteskere bukjarne saatia

8.2 Problemeskoro činavibe 1

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si sikelengoro pendžarkeribe e bazikane konceptencar taro problemengoro činavibe. O problemengoro činavibe si phanlo e individuakere šajdipaja te saikerel pe ko kognitivno butikeribe ki te haljovel thaj činavel o problematikane situacie kana o metodi bašo činavibe nane odole vaktekske jakhdikhlo.

Harnevakteskere teme bašo kolende ka diskutirinel pe:

Evaluacia baš informacie ja situacie;

Informaciengoro činavkeribe ko džanle momentia;

Alternativna metodia baši problemeskiri analiza;

Formuliribe alternativna činaviba;

Keribe efektivna decizie;

Angigaribe lundevakteskere palpalunipa tar alternativna činaviba.

Avgo, jek ja pobut sikel drabarena o teksti. I diskusia šaj te šurarel dikhinaja bašo nahtarale lafia. Taro sikel šaj te rodel pe te den misalia. O treneri pal odova šaj te buvljarel i diskusia čivibaja pučiba. Ake nekobor misal pučiba baši diskusia. O treneri valjani te formulirinel džipherde pučiba.

So si problemeskoro činavibe?

Soske valjani amenge džandipa baši problemeskoro činavibe?

Šaj li te sikeljova majšukar te činava o problemia?

BAŠO SIKLO

Drabaren akava teksti:

“ O problemeskoro činavibe si saikero kotor tari buti thaj sakodiveskoro dživdipe. O problemia butdrom definirinena pe sar situacie kolende o manuša na džanena sig so te keren kit e leljaren ple resarina sebepi nesave mujalina ja problemia. Ki te činaven pe o problemia o individue valjani te oven šajdipaja te aven dži thaj te butikeren informacie ki te notikeren o palpalunipa taro šajdutne alusariba

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

thaj te sikljon tar angelderutne pire. E problemengoro činavibe si tendenciaja te rodel pe sakana kana o manuša ka arakhen pen eve situaciaja. Sar so budrom iranena pea mare bukjarne thaj kherutne mascara, amare turinakere vjavahariba sig oven phurjarde thaj butdrom ovela zarurime te arakhen pen eve čhania baš amare resarinengoro leljaribe. Dikhindor o tempo tar ekonomikane thaj sasoitnikane iraniba ko modern sasoitnipe, bute barenge akana valjani majuče leveloja džandipa baši problemengoro činavibe taro kana sine akharde ko nekanutnipe..."

Haing: OECD Skills Studies: Adults, Computers and Problem Solving: What's the Problem?. OECD, 2015

Nahtarale lafia:

Problemeskoro činavibe	Procesi tar arakhibe činaviba baši phare thaj kompleksna pučiba
Informacia	Faktia arakhle ja sikeljovde baši diso ja neko
Informaciakoro butikeribe	Haljovkeribe o avibaskere informacie ki te kerel pe adekvatno džovapi ko konteksti tari resarin, problemi ja situacia
Evaluacia	Butikeribe krisin/adalatkerin baši suma, numero ja moldipe taro diso; notikerin
Džandipe baši problemengoro činavibe	E problemeskoro činavibe rodeda duj turli čhania gogjakere džandipa, analitikane thaj kreativna. O analitikano ja logikano gndipe saikerela džandipa sar komandibe, kompariribe, kontrasti, notikeribe thaj selektiribe. O kreativno gndipe si phanlo e istemarkeribaja imaginacia ki te kerel pe buvlo spektari taro ideje bašo činavibe.

Sarine amen sakodive činavaja o problemia, ki sikeljovni, ki buti thaj ko sakodiveskoro dživdipe. Ki te ikljova efikasno problemeskere činavibaja si nekobor pire ja faze:

1) Problemeskiri identifikacia

- Arakhibe o čačutno problemi
- Khedibe informacie sistematikane
- Sumiribe informacie

2) Ikljovibe ki rig e problemea

- Problemeskoro phagljaribe ko nekobor kotora
- Definiribe thaj dikhlaribe turli opcie
- Analiza taro šajdutno efektivno ovibe tar akala opcie ko majbaro horipe

3) Anibe decizia

- Anibe decizia maškar o šajdutne opcie baši so valjani te leljaren pe

4) Problemeskoro činavibe

- Implementacia ki akcia
- Anglunipe ki evaluacia

5) Rezultatengiri evaluacia

- Problemeskoro dikhibe thaj o procesi baši problemengoro činavibe ki te našljaren pe esavke situacie ko avutnipe

KOTOR 9

9.1 Problemeskoro činavibe 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te vazdel o kreativno gndipe thaj problemeskoro činavibe ko sikel. O talemi si klasikani garavdutni baši purt thaj o fakeli.

O sikel valjani te keran buti individualno ja ko tikne grupe.

Vakeren o scenario taro talemi.

Pal odova, šuraren o talemi. O dženo ja grupa savi avgo avela činavibaja si kamijabutni.

BAŠO SIKLO

Dikhen o instrukcie taro treneri baš individuakiri/grupakiri buti

Drabar akava teksti:

„Si štar džene kola valjani e resen dži aver rig tari purt, sakova ple vaktea so valjani te nakhel i purt. Numa, i purt šaj te suportinel salde dujen lendar sakone dromaribaske (thaj o dženo majlunge vaktea genela pe ko čifti). Ov si ano karanluko thaj salde jekhe fakelea agjaar so o dženo kova so nakhija i purt valjani te iranel pe resarinaja palem te legarel avere džene. O dženo A šaj te nakhavel pe 1 dakikake, o dženo B odova kerela le 2 dakikenge, o dženo C nakhale bašo 5 thaj posig, o dženo D šaj te nakhel 10 dakikenge. Valjani sarinen te čhiven okole rigate baši majhari taro 17 dakikia ja o zombia ka resen e štare dromarutnen.

O dženo/timi kova avgo ka činavel i garavdutni si kamijabutno!

Iklilen li rezultatea?

Sigate li reslen dži rezultati?

Sar alen dži rezultati?

9.2 Khedibe informacie tar internet

BAŠO TRENERI

Resarin tar akava kotor tari sesia si te den pe e siklenge adekvatna džandipa baši resibe dži interner, istemalkeribe internet bašo rodipe informacie, interakcia ko internet, leljaribe datoteke. Akale sesiake, valjani personalnikano kompjuteri ja gogaver aparati thaj internet akcesi.

Sebepi so o participantia adžikerela pe te oven nesave džandipaja baš istemalkeribe interner, o treneri fokusirinela pe ko majinteraktivno akcesi dendor than e siklenge te sikaven ple džandipa.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe internetea;

Keribe onlajn rodipe informacie istemalerindor turli rodiljarutne thaj alatia;

Informaciengoro notikeribe: dikhindor o autoriteti, vakti vibe thaj relevantno ovibe taro hainga ki e del pe validno ovibe.

BAŠO SIKLO

Resarin tar akava kotor tari sesia si te zurarkerel ple džandipa baši resine dži internet istemalerindor o interneti bašo rodipe informacie, baš interakcia ko internet, baš leljaribe datoteke. Akale sesiake zarurime si personalno kompjuteri ja gogaver aparati thaj internet akcesi.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe internetea;

Keribe onlajn rodipe informacie istemalerindor turli rodiljarutne thaj alatia;

Informaciengoro notikeribe: dikhindor o autoriteti, vakti vibe thaj relevantno ovibe taro hainga ki e del pe validno ovibe.

9.3 Istemalkeribe internet bašo resibe dži informacie

BAŠO TRENERI

Talemeskiri resarin si te istemalkeren pe o lekcie sikljovde ko anglederutno kotor.

O sikle valjani te keran onlajn rodiljaribe baš informacie. O sikavina si dende ko studentengoro kotor majtele.

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

O vaktlungipe taro talemi si 20 dakikia.

O sikel šaj te keren buti individualno ja ko tikne grupe.

Baši talemeskoro agorkeribe e silken valjani te ovel personalnikano kompjuteri ja gogjaver aparati internet akcesea.

BAŠO SIKLO

Akava talemi ro dela tumendar te prakticirinen tumare internet džandipa.

Ki tabela majtele si patrin pučibancar kolengere džovapia valjani te arakhen pe onlajn. Sakone džovapse so ka den valjani te citirinen o haing.

Si tumen 20 dakikia si tumen te agorkeren o talemi.

	Zagreb	Ljubljana	Atina	Krakov
Dživdutne(gendo)				
Formirime ko...				
Bibukjarnipaskiri digra				
Pendžarde bijame akate				
Majšukar restorani ko...				
Majpendžarde turistikane atrakcie				
Maškaruno maseskoskoro pokinibe				
Len savi nakhela tari diz				
Majpendžardo historikano nišani				

KOTOR 10

10.1 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti: Khuvin ki Asana

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te šukarkerel pe e siklengoro džanlipe ki buti e softverea baš ostemalkeribe timea. O bahankerdo softveri baši tema si Asana. O alusaribe sine bazirime ko fakti kaj akava softveri si tromalo timenge maksimum dešupandže dženencar, sar thaj o fakti kaj saikerela nekobor bazikane karakeristike kola majbutdrom istemalkerena pe ko aver softvernokane proektia bašo proekti/timi. Akava softveri jekajek šaj te istemalkerel pe ko kompjuteri ja sar aplikacia baš Androidi ja IOS.

O talemi ro dela kompjuteri thaj akcesi dži internet. Džikobor valjani dži duj sikel šaj te istemalkeren ole te ulaven o jekajek kompjuteri. Nane rekemandime pobut taro 2 sikel te ulaven o jekajek kompjuteri.

Teme kola valjani te astaren pe:

Sar o IKT šaj te pomaškarel ko timeskoro menadžiribe?

So si Asana?

Kola si o fundavne katakteristike tar Asana

Keribe Asana-koro profili

Zuraribe proektia thaj timia ki Asana

Anglal o talemi valjani te kerel pe harni diskusia baši leiba tar IKT kana butikerena ko savalia/proektia thaj bašo vastaribe e bukjaja taro džene ko timi.

O ačhutno kotor tari sesia valjani te ovel nišankerdi ko pendžarkeribe e Asana-ja, leskere karakteristike, phravibe esapia dži džene ko timia thaj haljovkeribe baš odova sar istemalkerena pe o karakteristike ko menadžmenti taro proekti thaj timi.

O paluno piro valjani te ovel talemi baši timeskiri buti ko proekti vastarime e Asana-ja(khelibe rolje). O sikel si grupirime ko timia saikerde taro 4-5 džene. Turi timenge dela pe o jekajek proekti. O kamijabutno timi si odova kova pherela o resarina taro proekti ko majtikno vakti.

BAŠO SIKLO

Teme kola valjani te astaren pe:

Sar o IKT šaj te pomaškarel ko timeskoro menadžiribe?

So si Asana?

Kola si o fundavne katakteristike tar Asana

Keribe Asana-koro profili

Zurarie proektia thaj timia ki Asana

10.2 Istemalkeribe IKT ki timeskiri buti

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e siklen sar istemalkerela pe Asana ko proekteskoro thaj timeskoro menadžmenti. Džipherdi resarin si te zuraren pe o bukarne komunikaciakere džandipa, vakteskoro vastaribe thaj lidernikane džandipa.

O talemi rodeda kompjuteri kameraja thaj internet. Džikobor valjani dži duj sikle šaj te ulaven o jekajek kompjuteri. Nane rekoandimo pobut taro duj sikle.

Avgo, o treneri prezentirinela e kotoreskiri tema. Ov/oj haljovkerela sar o IKT šaj te pomaškarel ko vastaribe proektencar thaj e tim menadžmentea.

O sikle si gurpirime ko timia saikerde taro 4-5 džene. Turli timenge dela pe jekajek proekti. Kamijabutno timi si odova so pherela e proekteskere resarina ko majhari vakti.

Anglal e talemeskoro šuru, 5 dakikia valjani te nišankerel pe ko timeskoro avazikeribe agjaar so o timia šaj te delegirinen rolje thaj savalia taro timi. Sakova timi šaj te istemalkerel salde i Asana baši komunikacia thaj vastaribe e savalea. Sakova timi jekajek paj te istemalkerel internet ki te rodel zarurime informacie baši savaleskoro agorkeribe.

Ko avutno piro organizirinela pe khelibe avere roljate. O treneri hazrikergja pobut situacie. Pali jek situacia khelibaja rolje avela pučljaribe, pal odova i avutni situacia irame roljencar. Džikobor valjani, o sikle šaj te oven saikerde koneve situaciengoro ikalibe gogjatar.

BAŠO SIKLO

Dikhindor o instrukcie taro treneri, keren akala talemia baši roljengoro khelibe:

Scenario 1:

Tumare timeske dendo si savali te planirine bukjakoro dromaripe baši grupa taro štar džene. Ola valjani te dromaren tari Sofia dži Berlin, avutno kurko, taro lujine dži štartodi. Ola pobut mangena te dromaren avionea, numa silen limitirme budžeti taro 1,100 evria. Jekajek, ka valjani te organizirinen transferi taro aeroporti/ rentibe vordon thaj thanakeribe ko hoteli stare čerenjencar baši sahno 1,400 evria. Jekajek, ka valjani te kheden informacie bašo fijatia taro restorania paše dži hoteli thaj te organizirinen aso pašipe thaj fijati. Ko agor, valjani te kheden informacie bašo fijatia taro šerutne atrakcie ko Berlin. Sa o relevantna informacie valjani te oven sikavde ko jek dokumenti teli adekvatna kotora thaj paragrafia.

Scenario 2:

Tumaro klienti mangela te kinel biznis paketi bašo mobilna telefoneskere linie thaj telefonia ple 20 bukjarnenge. Nekola taro bukjarne kerena butdrom bukjakere dromaripa, agjaar so o roaming biznis paketi ka ovel anglunipe. O klienti mangela te kinel 15 Samsung A5 telefonia e bukjarnenge thaj 5 Samsung S8 bašo džene taro menadžmenti. Tumaro timi valjani te arakhel o majudžuzi paketi baši telefoneskiri linia thaj gogjaver telefonia. Valjani te sikaven evidentia pali maškarune masekoskere hardžipa, servisia saikerde ko fijati, roaming hardžipa, sar thaj telefoneskere fijatia. Valjani te sikaven o informacie taro mobilnikano operatori thaj ko agor terekomandinen i majekonomikani opcia.

KOTOR 11

11.1 Pendžarkeribe e-poštaja 1

BAŠO TRENERI

Resarin taro talemi si te pendžarkerel e siklen e e-poštaja sar forma tari hramome komunikacia.

O kotor si fokusirime ko arakhibe bazikano pendžarkeribe e funkcionalitetencar taro Microsoft Office Outlook, sar thaj te sikavel lenge nekola taro bazikane principia ki elektronikani komunikacia.

Akale talemeske grupa sikel turli leveloja vastaribe e Microsoft Office Outlook-oja, istemalkeren o isipaskere džanlipa taro sikel ko kotor. O sikel kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office Outlook šaj te oven čhvde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesu thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Outlook-oja;

Garavibe kontakti e e-poštaja;

Phravibe e-pošta;

Dikhlijaribe bidrabardi e-pošta;

Kreiriebne nevi e-pošta;

O treneri šaj te inicirinel diskusia baš anglunipa tar e-komunikacia. O treneri šaj te pučel e silken baši lengere džandipa e e-mail komunikacija.

Pala ki diskusia o sikel valjani te agorkeren o talemi. Akale talemeske rekomandinela pe individualno buti, numa ko specifikane kondicie, o sikel šaj te butikeren ko gupe taro duj. Akale čhipotate, sakova taro sikel valjani te agorkerel o talemi.

O talemi akale kotoreste si te garaven trin e-meil kontaktia thaj te hramonen harno mesaži ki grupakiri e-pošta.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te penadžarkerav tumen e e-poštaja sar forma tari hramome komunikacia.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office Outlook-oja;

Phravibe e-pošta;

Dikhjaribe bidrabardi e-pošta;
Kreirie nevi e-pošta;
Garavibe kontakti e e-poštaja;
Bičhalibe e-pošta;
Bičhalibe e-pošta dži pobut kontaktia;

Si li tumen e-mail? Hramongjen li nekana e-pošta? Te kergjen odova, ulaven tumaro džandipe e e-poštaja.

Dikhindor o instrukcie taro treneri, hramone thaj bičhalen e-pošta.

11.2 Pendžarkeribe e-poštaja 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e siklen nesave funkcie taro Microsoft Office Outlook.

Akale talemeske e siklenge valjani kompjuteri instalirime Microsoft Office Outlook.-oja thaj internetea. Na pobut taro duj sikle šaj te istemalkerken jekajek kompjuteri.

Te situmen grupa sikle turli digraja vastaribe e Microsoft Office Outlook-oja, istemalkerken o isipaskere džandipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžarkeribe taro Microsoft Office Outlook šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesu thaj motivacia ko kvalifikuime thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Deibe džovapi ki e-pošta;
Prebičhalibe e-pošta;
Bičhalibe džipherin/umlavin ki e-pošta;
Bičhalibe geči resli e-pošta;
Kreirie e-pošta hramovin.

Taro kana o treneri ka vakerel o specifikane karakteristike tar e-mail softveri, ov/oj valjani jekajek te vakerel lengoro istemalkeribe ki sakodiveskiri e-pošta komunikacia, dusurt, bukjakiri komunikacia.

Pal odova, individualno ja po duj, valjani te keren o talemi. O treneri šaj te zurarel thaj alternativna scenaria. O fokusi tar akala scenaria si te promovirinel o istemalkeribe atro turli e-mail funkcie maškar o sikle.

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

Scenario:

Valjani te hramonen e-pošta savi atestiekrela lengiri hoteleskiri rezervacia. I e-pošta valjani te bičhalel pe ki hoteleskiri e-pošta, ko kolega kova dromarela tumencar thaj ko tumaro šefi. Valjani te bičhalen kopie taro tumare dromeskere lila. O bičhalibe tari tumari e-pošta valjani te prolongirinel pe 5 dakikonge. Tumari e-pošta valjani te ovel automatikane hramome tumare anavea thaj familiakere anavea, poziciaja thaj kompaniaja.

Taro kana ka bičhalen i e-pošta, bičhalen ola thaj avere kolegaske.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te sikavel tumen nekola taro funkcie taro Microsoft Office Outlook.

Teme kola valjani te astaren pe:

Deibe džovapi ki e-pošta;

Prebičhalibe e-pošta;

Bičhalibe džipherin/umlavin ki e-pošta;

Bičhalibe geči resli e-pošta;

Kreiribe e-pošta hramovin.

Dikhen o instrukcie taro treneri thaj keran o talemi aso scenario:

Valjani te hramonen e-pošta savi atestiekrela lengiri hoteleskiri rezervacia. I e-pošta valjani te bičhalel pe ki hoteleskiri e-pošta, ko kolega kova dromarela tumencar thaj ko tumaro šefi. Valjani te bičhalen kopie taro tumare dromeskere lila. O bičhalibe tari tumari e-pošta valjani te prolongirinel pe 5 dakikonge. Tumari e-pošta valjani te ovel automatikane hramome tumare anavea thaj familiakere anavea, poziciaja thaj kompaniaja.

Taro kana ka bičhalen i e-pošta, bičhalen ola thaj avere kolegaske.

KOTOR 12

12.1 Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 1

BAŠO TRENERI

Akale talemiskiri resarin si te pendžarkerel e siklen e bazikane funkcionalitetencar taro Microsoft Office PowerPoint.

Akale talemeske e siklen valjani te ovel kompjuteri instalirime Microsoft Office PowerPoint. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Te si tumen grupa sikle turli digraja vastaribe e Microsoft Office PowerPoint-ea, istemalkeren o isipaskere džandipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office PowerPoint šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesu thaj motivacia ko kvalifikume thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea;

Phravibe nevi prezentacia;

Prezentaciakoro garavibe;

Prezentaciakoro garavibe teli nevo anav;

Prezentaciakoro dizajni: šablonia, fontia, ničekerin;

Fontengoro iranibe;

Fonteskere renkengoro iranibe;

Džideibe animacie;

Džideibe tabele;

Džideibe grafikonia;

Džideibe tasvirja;

Fonteskere baripaskoro iranibe.

Pal odova, roden taro sikle te butikeren o angluni patrin baši prezentacia ko PowerPoint. Angleder šaj te definirinen o parametria so valjani te keran pe ko dizajni tar angluni patrin.

BAŠO SIKLO

Teme kola valjani te astaren pe:

Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea;

Phravibe nevi prezentacia;

Prezentaciakoro garavibe;

Prezentaciakoro garavive teli nevo anav;

Prezentaciakoro dizajni:šablonia, fontia, ničekerin;

Fontengoro iranibe;

Fonteskere renkengoro iranibe;

Džideibe animacie;

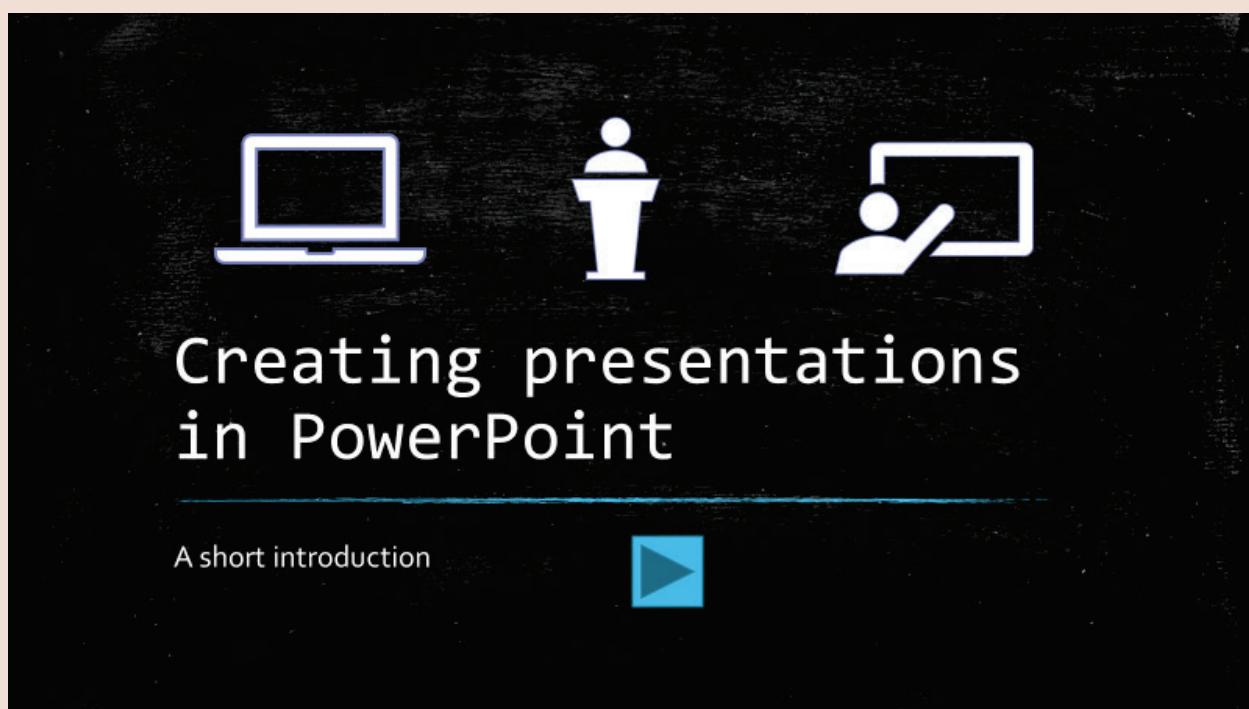
Džideibe table;

Džideibe grafikonia;

Džideibe tasvirja;

Fonteskere baripaskoro iranibe.

Aso instrukcie taro treneri, kreirinen I angluni patrin tari prezentacia ko Microsoft Office PowerPoint.

Taro kana dizajniringjen o anav tari prezentacia, džiden animacie sa e objektenge ko slajdi.

12. Pendžarkeribe e Microsoft Office PowerPoint-ea 2

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e silken nekolencar taro bazikane principia baši keribe efikasna prezentacie ko Microsoft Office PowerPoint.

Akale talemeske e siklen valjani te ovel kompjuteri instalirime Microsoft Office PowerPoint. Na pobut taro duj sikle šaj te butikeren ko jekajek kompjuteri.

Te si tumen grupa sikle turli digraja vastaribe e Microsoft Office PowerPoint-ea, istemalkerien o isipaskere džandipa taro sikle ko kotor. O sikle kolen si nesavi digra pendžaribe taro Microsoft Office PowerPoint šaj te oven čhivde sar mentoria baši majhari IKT-džandipaskoro student. Akava ka stimulirinel o interesи thaj motivacia ko kvalifikume thaj ka del džipherdo suporti odolenge kolen nane anglederutno džandipe akale softverea.

O treneri valjani te sikavel o bazikane principia ko kreiribe prezentacie ko PowerPoint, kola si ki relacia e dizjanea, prezentaciakiri struktura, slajdengiri struktura, rekomandime numero linie thaj lafia bašo slajdi, sasoitno istemalkeribe animacia. Akaja informacia šaj te ovel distribuirime dži sikle ki forma taro materialia.

Pal odova, o treneri šurarela diskusia baš istemalkeribe taro Microsoft Office PowerPoint ko sikkjovne thaj angažmania phanle e bukjaja. O treneri jekajek šaj te rodel taro sikle kola si džandipaja ko kreiribe PowerPoint te ikaven pe džandipa taro softveri.

Pala ki diskusia, o talemi šurarela. O sikle šaj te butikeren ko tikne grupe taro duj ja individualno. Rekomandinena pe tikne grupe ja individualno buti agjaar so o sikle ka šaj te oven šajdipaja baši praktikano džandipe e softverea.

E siklen valjani te ovel vakti ki te rdijaren o informacie bašo than kote ka prezentirinen pe. Palo agorkeribe taro prezentacie, o sikle valjani te keren harni publik prezentacia. Stimulirinen e siklen te komentirinen avere prezentacien thaj te den rekomandacie ple jekajekberšalenge.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin si te sikavel e silken nekolencar taro bazikane principia baši keribe efikasna prezentacie ko Microsoft Office PowerPoint.

Fundavne principia ko kreiribe prezentacie ko PowerPoint

Istemalkereren slajdia baš	Ma istemalkereren slajdia baš
Fokusirinen e publikakiri sama	Impresionirinen e publika detalencar thaj animaciencar
Ki te atestikeren tumaro verbalno mesaži(ma te sikaven o sahno mesaži)	Našen tar interakcia e publikaja
Intereseskoro stimuliribe	Pobut tari jek idea slajdeske
Ilustririnen idee kola phareste vizuelizirinena pe	Prezentirinen simpla idee kola šaj te vakeren pe verbalno

Kana kreirinena PowerPoint prezentacie, len ko dikhibe akala principia:

1. Istemalkereren taro vakti ko vakti slajdi;
  - a. 1 slajdi duje dakikenge taro vakeribe;
2. Jek nahtarali idea bašo slajdi;
  - a. Mujalutno šaj te kerel disperzia tari sama ki publika
3. Drabaribaskere lafia thaj numeroja
  - a. E anglune rigakoro baripe taro majhari 20 nukte
4. Samalutno renkengoro istemalkeribe
  - a. Na pobut taro trin renkia bašo slajdi
  - b. Kontrasna renkia
5. Istemalkeribe tasvirja/fotoja kola suportinena e prezentaciakere ideje;
6. Grafikonia
  - a. Kana si šajdutno istemalkereren grafikonia ko than taro tabele
7. Našen tar istemalkeribe animacie ja te istemalekren animacie ko nesave čhipote kana lengiri funkcia si majšukar te ilustririnen I ideja;
8. Istemalkereren o jekajek dizajn slajdia baši sahni prezentacia;
9. Te si tumen irada te printinen tumari prezentacia, o palpalunipe valjani te ovel parno.

Akana, keren PowerPoint prezentacia ki tema: Mi mangli destinacia dromaribaske.

KOTOR 13

13.1 Khuvin ko aktivno šunibe

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si ki praksa te čhiven pe o aktivna šajdipa thaj tehnike taro sigende sikavde sikel. O talemi si iradime baši stimuliribe o samalipe, užo verbalno vakeribe thaj biverbalno komunikacia.

Akale talemeske o sikel butikerena ko čiftia po duj. Jek siklo gndinela baši mangli pendžardi persona/mangli destinacia. I persona/destinacia na pučarela pe nikaske. O dujto siklo zaruri si čhivindor pučiba (kolendar ni jek na valjani te saikerel pučiba baši geografikani lokacia) te pučarel e alusarde džene/destinacia/lakere partnere ki khelin.

O vakti lungipe tari khelin si trujal 15-20 dakikia. I khelin šaj te istemalkerel pe sar šuakr pahophagutno ja sigutno talemi baši palem keribe tar odova so sine sikavdo ko vakti tar anglederutno kotor.

BAŠO SIKLO

E talemeskiri resarin si te praktikuinen pe aktivna šajdipa thaj tehnike bašo šunibe. Dikhen o instrukcie taro treneria thaj agorkeren o talemi e partnerea

13.2 Aktivno šunibe: paramisi jekhe lafea

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te promovirinel pe o istemalkeribe aktivno šunibe ko sikel. Ko athinalipe taro grupakoro numero, o sikel šaj te butikeren barabar ja ulavde ko duj grupe na pobut taro 5 dženencar.

Jek dženo tari sakoja grupa ka ovel savalea te hramonel so vakerena o javera participantia. Majšukar si o participantia te bešen ki rota ki te šaj užeste te dikhen pe thaj te šunen pe jek avereja. Sakoja taro grupe lela jek buti sar cidutni nukta (sar misal, „avdive“, „me“, „si“ t.a). Sakova dženo ki grupa džidžanela jek lafi ki paramisi.

Jek po jek, o džene ki grupa džidena po jek lafi (sar so bešena) e paramisjake. O sikel valjani te istemalkeren krleskoro hango ki te vakeren pauza ja lafijorjakoro agorkeribe. Ola, jekajek valjani te keren sama ko odova so o avera sikel vakerena,ki te šaj i paramisi savi hramonena ola te ovel gogjaveripaja.

O hramovibaskoro procesi tari paramisi valjani te ovel lungo 10 dakikia. Pala ko akale kotoreskoro agorkeribe, o treneri valjani te rodel taro prezententia ko grupe te drabaren o paramisia. Ka notikeren kaj ko šuru o paramisja si logikane, numa sar so angluninela o vakti, sa majbut thaj majbut ovena

bilogikane. Akava si normalno soske o participantia majcikne ekspertizaja baš aktivno šunibe thaj kiše zurarde memoriakere šajdipa ka khingjoven sigate.

Lafikeren bašo problemi e siklencar. Liparen o džanlipe tari praksa ki te barjaren o fokuseskoro vakti thaj o užipe ko vakeribe thaj intonacia baš efektivno komuniciribe.

Ko agor, keren nekobor džipherde ciklusia taro talemi thaj rezultatengiri komparacia.

BAŠO SIKLO

Akava talemi si phanlo e aktivno šunibaja, uže vakeribaja, intonacija thaj memoriaja. Ka hramone paramis tle jekajekberšalencar. Dikhen o instrukcie taro treneri thaj hramonen i paramis.

Pučiba baši diskusia:

Kabijabikergjen li te ačhoven koncentririme ko talemeskoro vakti?

Si li pharo te ačhove koncentririme?

Si li pharo te ovel pe kreativno thaj te ikljol pe inovativno lafencar?

KOTOR 14

14.1 Organiziribe thaj vastaribe vaktea

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te kerel pe dikhin ko sakanutne organizaciakere džandipa ko sikle.

Akale talemeste o sikle butikerena korkori.

O talemi ka del e siklenga majpaše dikhin ko lengere tabiatia, praktike baš organizacia thaj aspektia kola rodona poadarutni buti.

BAŠO SIKLE

Drabaren i patrin predmetencar thaj alusaren i opcia so si adekvatno ko tumaro džandipe.

	Majbutdrom	Pobutdrom	Nekana	Nesavo drom	Nikana
Nane man džanle rokoja baši buti.					
Me kolege zaruri si te adžikeren man te agorkerav mo kotor tari buti.					
Čivgjum mange resarina bujkake.					
Šurarava proektia kolen so simpla našti te agorkerav.					
But dava sama hurde detalenge.					
Našti te vakerav man ki hramome forma.					
Mo bukjarno than si lačhardo thaj bizo kupe					
Avava ki buti ko vakti					
Bistrava o džanle čipote(rokoja, arakhiba)					
Dikhlijarava mi buti butdrom ki ma te kerav doša					
Harneste valorizirinava o vakti kana valjani te agorkerav nesavo proekti ja savali ki buti					

Našavava džanle predmetia ki buti					
Si man džale bukjarne stavke ko jek than					
Organizirinava me bukjakere materialia aso sistemi.					
Kana arakhava man pharipaskere proektea, pharo si mange te ikerav man ko savali					
Sakana kana si šajdutno, vaktidava e majdžanle savalenge ki buti ko thavdipe taro dive kana sium majproduktivno...					
Kana siklsovava ja khedava neve informacie, si man sistematikano čhani baš odova (akcentiribe, hazrikeribe grafikonia ja konture, kodiribe ki renka t.a)					
Me kerava buti ko savalia aso lengoro džanlipe					
Iranava o bukja ko adekvatno than kana ka agorkerav lencar					

14.2 Organizacia thaj vastaribe e vaktea ko timi

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te stimulirinel pe praktikano keribe taro džandipa baš organizacia thaj vastaribe e vaktea maškar o sikle ulavdeste planiribe thaj delegiribe o savalia baši čačutno vastaribe e vaktea kana butikerena ko timi. O talemi valjani te kerel pe ko tikne grupe taro 3-5 džene. Te butikergjen majbare grupaja, ulav i klasa ko nekobor tikne grupe. O vaktilungipe taro talemi si trujal 25 dakikia.

Akale talemeske ka valjani nekobor kolone karte, ko athinalipe taro numero timja kola len than ko talemi. Jekajek ka valjani tumenje stoperica ki te rekordinen o vakti. Den sakone timeske kolona karte. Vakeren e grupenge kaj i resarin tar akava talemi si te butikeren so šaj majfektivno ko tumare timja ki te agorkeren o savali ko majharno šajdutno vakti. O karte valjani te oven pozicionirime ko lačharde

ničea, bizo o kartice te dolen pe jek avraja. O talemi si konkurentno so vakerela kaj turli timja ka butikeren jek mujal aver.

E timen si len 5 dakikja te hazrikeren strategia thaj delegirinen savalia baši timeskere džene. Te si tumen majbut vakti, šaj te khelen nekobor vasta tari khelin motivirinfor e timen te iranen e dženen thaj te iranen i taktika ki organizacia thaj roljengoro delegiribe.

Pala ko talemi šaj te inicirinen diskusia:

Kola strategie sine alusarde?

Savi strategia sine majefikasno?

Savi strategia sine majhari efikasno?

Sar sine delegirime o rolje?

Sarine li kergje ple rolje aso phanelafia?

BAŠO SIKLO

Tumen sien kotor taro timi kova si ko meči mamuj aver timja ko lafiphandibe ki paluba taro kartice aso sikavina majtele. O kartice valjani te oven pozicionirime ko lačharde ničea/kolone bizo o kartice te dolen pe jek avraja. Si tumen panč dakikja te haljoven tumen es strategija thaj timeskere roljencar tumare barabarutne khelutnencar. O kamijabikeribaskoro timi si odova kova ka agorkerel o savali ko majharno vakteskoro periodi.

♠	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5
♥	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5
♣	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5
♦	A 9 J 2 Q 10 8 3 7 K 4 6 5

KOTOR 15

15.1 Aktivno šunibe: roljengoro khelibe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te motivirinel o sikle te leljaren aktivna tehnike baši šunibe ki praksam.

O sikle si ulavde ko grupe po duj thaj sakone grupake si dendo ulavdo scenario. E siklen si 10 dakikja te dikhen o scenaria thaj te hazrikeren ple rolje individualno. Sa e siklen valjani te ovel po jek aktivnikani tabela baši šunibaskere tehnike.

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

Pal odova, sakoja grupa si akhardi te kerel lafikeribe aso tema thaj rolje dende ko scenario istemalkerindor o aktivna šunibaskere tehniko.

Lafikeren sakone thanleibaske avere siklencar. Roden lendar te komentirinen o peformansia tahj te alusaren i majšukar rolja.

BAŠO SIKLO

Dikhen I sikavina taro treneri thaj len than ko talemi:

Scenario 1:

I Maja kerela buti ko butiko. I Jelena kinela fustani baši lakere phenjakoro nikjahi. Akava si but specialno čhipota olake thaj oj mangela te ovel majšuži džiakana. Oj na kinela jek, numa duj fustania. Numa, oj mangela o fustania te oven sahno turli.

Scenario 2:

O Irfani si menadžeri ko tikno dukjani baši mobilno telefonengoro lačharibe. Avdive, ov lelja akharin taro holjame mušteria baši došalo lačharibe. O mušteria mangela iranibe ki suma taro nevo aparati. O mušteria vakerela kaj leskoro telefoni si sahno rumime tari rig taro jek bukarno-Adnan. Adnan, avere rigatar, si jek tar Irfaneskere majšukar bukjarne. O Irfani zaruri si te dikhlijarel o sahni paramis. OV angja decizia kaj mangela te šunel o soduj riga. Odoleske, ov akhargja e Adnane ki leskiri kancelaria ko lafikeribe.

Scenario 3:

I Ljatifa kerela buti te suportinel mušterien ki kompania savi biknela učharibaskere bukja dušekonge. Oj lela akharin taro holjame mušteria kova nane čalo taro leskoro nevo kinibe thaj kaj mangela sahno pokinkeribe. Akava si ničalo klineti, a i Ljatifa na mangela leskiri kompania te našavel o masekoksero pokiniba. Numa, o probakoro periodi nakhela, a o dušeko šaj e iranel pe salde kana si doš ko inkalibe. I Ljatifa dikhela te mudrinkerel e mušteria thaj te dikhel so si o čačutno problemi.

15.2 Aktivno šunibe ko konfliktna situacie

BAŠO TRENERI

O fokusi tar akava talemi si te zurarkeren pe o aktivna džandipa bašo šunibe thaj tehnike ko sikle kola leljarena pe ko situacie ko sakodiveskoro dživdipe thaj buti. O talemi promovirinela o istemalkeribe tar akala tehnike ko šartia kana si patome thaj čhivde ko konflikti.

O treneri valjani te pandžerkerel e siklen e talemeskere rearinaja. Pal odova o sikle valjani te ulaven pe ko grupe taro 4-5 sikle. O talemi bazirinela pe ki rolja taro nekobor scenaria prezentirime ko kotor majtele. O treneri jekaek šaj te zurarel džipherde scenaria.

Jek taro sikle valjani te pučarel e konflikteskoro haing džikote o avera arakhena pe ko maškar tar argumenti. Akava talemi rodema leljaribe taro menadžereskoro timi, liderluko thaj aktivna džandipa šunibaske. Numa, šerutni resarin taro talemi si te džidžanel pe o palpalunipe bašo konflikti. E dženenge ko timi dena pe 10 dakikia te dikhlijaren thaj te hazrikeren pe e khelinake.

Taro kana ka agorkerel pe jek seti taro rolje, o džene ko timi šaj te trampinen o rolje thaj te khelen aver scenario.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin sit e zuraren pe o aktivna džandipa thaj tehnike baši šunibe, leljarde ko turli situacie ko sakodiveskoro dživdipe thaj buti.

Dikhindor o instrukcie taro treneri ka keren buti ki grupa. O talemi sine rolja ko vjavahari e anglederutne scenarioja.

Scenario 1:

O Džon vastarela timea taro barabarbukjarne ko jek proekti. Paluno roko taro proekti si ajrat. Numa, o proekti si dur tar agorkerdo sebepi nesavo bihaljovibe maškar o džene ko timi. O Džon valjani te resel ko dibi tar akava thaj akharela saren baš arakhibe e timea. Ov notikerela but tenzie savatone thaj tarokana ka čhivel pe o avgo pučibe sakova šurarela te akošel pe. O Džon valjani te haljovel so si o problemi thaj te čhinavel pe majsig.

Scenario 2:

I Lindita iranela pe khore taro harno dajanipe arakhindor o stani ko komplento haos. Si renke ko duvaria, phago džami tee ki phuv, mebeli ko haos thaj but čuče alkoholeskere šišia ko sahno stani. O sotrin čhave Lindita, Sara, Mustafa thaj Adnan si pumare odajende. Niko na mangela te vakerel

so ulo. Kana i Lindita kerela presia upri lende te haljovel o čačipe, šurarela akošibe maškar o duj phrala thaj i phen. Oj valjani te džanel ko si responsabilno akale haoseske, a lakere čhave nane hazri te vakeren so ulo.

Scenario 3:

I Azra kerela buti ko kotor bašo mušteriengere servisia ki kompania savi biknela kompjuteria. Lakere majneve klientia si familia savi kingja kompjuteri anglal trin dive. O kompjuteri našti te mukel pe. I familia vakerela kaj o kompjuteri si ko defekti, numa i Azra gndinela kaj diso aver ulo. Numa, kana ka šurarel te pučel, i familia dela biuže džovapia thaj ola dena informacie kola sakana si mujalutne. Džikana šurarela te čhivel pobut pučiba i familia ovela but nervozno thaj ola šurarena te akošen pe e Azraja, daravkerindor ola kaj ka vakeren ola ko lakoro šerutno. I Azra valjani te džidžanel so ulo akale kompjuterea.

KOTOR 16

16.1 Strategikano thaj inovativno gndipe

BAŠO TRENERI

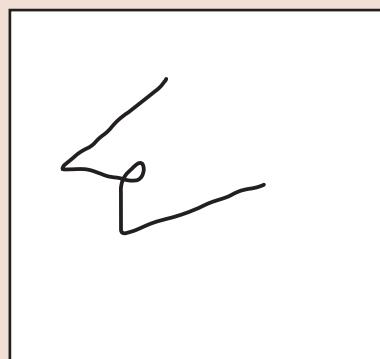
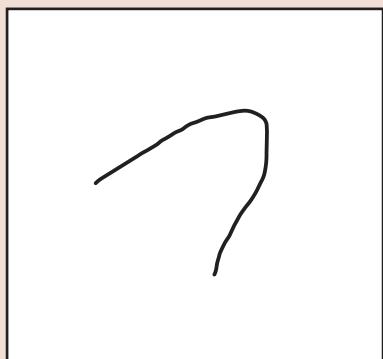
Akale talemeskiri resarin si te zuraren pe o kapacitetia baši kreativno gndipe thaj baši zuraribe inovativna čhinaviba.

Akava talem valjani te kerel pe individualno tari rig taro sakova participanti.

O treneri dela sakoneske taro participantia jek patrin lil so saikerela o tasvirja majtele. Šaj jekajek te kreirinen tumare šablonia thaj te džipheren o isipaskere tasvirja te si i sikle motivirime. Roden taro sikle te agorkeren o čitražia resarinaja te keren džanlo tasviri.

BAŠO SIKLO

Akale patrinende lil si biagorkerde čitražia. Agorkeren o čitražia ko čhani ola te prezentirinen objekti taro realiteti. Istemalkeren tumari fantasia.

16.2 Komunikaciakere džandipa: Biverbalno komunikacia

BAŠO TRENERI

Akale talemeskiri resarin si te fokusirinel pe ki biverbalno komunikacia. Akale talemeste o sikle valjani te komunicirinen biverbalno ple jekajekberšalencar, numa jekajek te pendžaren i biverbalno komunikacia taro lengere jekajekberšale.

Ko kotoreskoro šuru, o treneri valjani harneste te pendžarkerel len e biverbalno komunikacija. O treneri valjani te vakerel o reeventno ovibe tari amari biverbalno komunikacia ko sakoidveskere situacie, numa thaj ko bukjarno than.

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

Pala ko haljovkeribe o bazikane konceptia tari biverbalno komunikacia, o treneri valjani te inicirinel tikni diskusia baš odova sar o sikle percepirlinena i biverbalno komunikacia.

Pal odova, o talemi šaj te šurarel. E siklenge dena pe tikne kotora lil koleste si hramome jek emocia. Pal odova lendar rodelia pe te sikaven odoja emocia biverbalno anglal i grupa. Okola tari grupa valjani te pendžaren o emocie upri baza taro performansia. Nekobor emocie šaj palem te keren pe thaj e siklenge valjani te vakerel pe ma te palemkeren ple jekajkheberšalengoro keribe.

Misalia tar emocie: lošalo, mazuni, hasardo, phagevileskoro, holjame, but holjame, konfuzno, surprizime,kuriozitetea.

BAŠO SIKLO

Akale talemeskiri resarin sit e fokusirinel pe ki biverbalno komunikacia.

I biverbalno komunikacia si forma tar interakcia maškar džene bizo istemalkeribe verbalna išaretia.

I biverbalno komunikacia saikerela istemalkeribe vizuelna išaretia sar badaneskiri čib, fizikano dikhibe, hango thaj dolibe/astaribe:

- Mujeskere ekspresie-amare muja si ekstremno ekspresivna, a e mujeskoro sikavibe si univerzalno: baht, mazunipe, holi, surprizi, dar t.a.
- Badaneskoro miškibe- o čhani koleste tergovaja, bešaja, phiraja, amaro ikeripe.
- Gestia- istemalkerindor o vasta te legara o džanlipe ja te zurara amare verbalna mesažia šaj te ovel turli džanlipaja ko kulture.
- Kontakti jakhencar-džanlo aspekti tari biverbalno komunikacia, intereseskoro komuniciribe, iranibe kori nekaste, biamalipe, atrakiribe t.a.
- Dolen- vasteskoro patonibe, pikeskoro dolibe, deibe angali
- Than-savo šaj te komunicirinel turli biverbalno mesažencar, intimaja,iranibe kori nekaste, agresia ja dominacia
- Hango-komunicirinaja na odova so vakeraja, numa sar odova vakeraja

Dikhindor o instrukcie taro treneri istemalkeren biverbalna komunikaciakere išaretia, palem fundirine i emocia so si hramome ko kotor lil so alusargjen. Pal odova dikhen te pendžaren kola emocie inspiriringjeo performansia taro tumare jekajkberšale.

Diskusia:

Iklilen li turli džovapencar tumen thaj tumare jekajkberšale?

Si li pharo te sikaven pe o emocie?

KOTOR 17

17.1 Biverbalno komunikacia 2

BAŠO TRENERI

O talemi si džaibe poadarig tari biverbalno komunikacia. E talemeskiri resarin si te motivirinel pe i minsia baši biverbalno komunikacia maškar o sikle numa jekajek te kerel pe majkomforno te istemalkeren pumare biverbalna sikavina.

O talemi si roljengoro khelibe kote so o sikle valjani te kerel bihangoskoro/mudro filmi. Esavke filmia but si bazirime ki biverbalno komunikacia, a akaja khelin ka stimulirinel e siklen te istemalkeren ple biverbalna komunikaciakere džandipa sar primarno forma tar interakcia.

O sikle valjani te ulaven pe ko duj ja pobut grupe. Nekola taro participantia ka oven scenaristia, avera ka oven akteria, a grupa sikle ka oven publika. O gtupe šaj te trampinen pe rolje.

O grupe scenaristia valjani te hramonen harno scenerip baši mudro filmeskiri scena. Oven sigurime kaj ka den lenge nekobor instrukcie:

-Džanlo si te šuraren scena dženea kova kerela jekhdikhlo sabači. Sar s si užariše, keribe habe, rodena diso...

1.Akaja scena si čhinavdi kana o dujto akteri(ja nekobor akteria) čhuvela ki scena. E scena valjani e ovel la logikani paramis.

2.Ovela fizikani konfuzia.

3.O problemi si čhinavdo.

Keren lafi bašo performansia e publikaja. Šaj sine li te haljoven i paramis?

BAŠO SIKLO

Akava talemi si džaibe poadarig taro biverbalno komunikaciakoro kotor. Ka len than ko keribe mudro/bihangoskoro filmi. Šaj te preperen ki grupa scenaristia, akteria ja publika.

Dikhen o sikavina taro treneri. Adžikerela pe te trampinen pe rolje taro kana ka len than ki scena.

O grupe scenaristia valjani te hramonen harno scenario tari mudro filmeskiri scena. O akteria valjani te khelen i scena aso scenario. I publika ka dikhel thaj komentirinel. Ko filmi mukle si slade biverbalna sikavina.

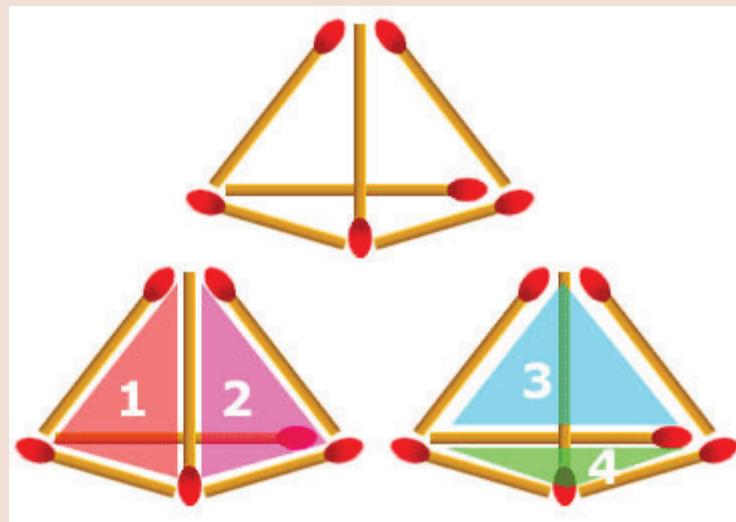
Sien li ko šajdipe te haljoven o paramisja taro tumare jekajekberšale?

KOTOR 18

18.1 Kreativno gndipe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin sit e motivirinel pe kreativno gndipe ko sikle. O sikle valjani te gndinen baši turli istemalkeribaskere čhinaviba taro problem. Ko šuru taro kotor o treneri valjani te del harno pendžarkeribe e talemea. Pal odova sakone sikleske dena pe 6 kibriteskere kaštore. E talemeskiri resarin sit e kreirinen pe 4 trinkjošutne e kibriteskere kaštorencar. O sikle šajdutno si te rodel pobut kibriteskere kaštore-valjani te ovel užo kaj e kibriteskere kaštorencar šaj kamijabale te čhinavel pe o talemi. O džpvapi si simpla te kerel pe 3D piramida šarkenar-trinakanutne trinkjošutne thaj jek trinkjošutno ko temeli. O čhinavibe si sikavdo ko tasviri potele.

Pala ko talemiinicirinen diskusia. O pučiba šaj te saikeren:

Si li pharo te arakhel pe džovapi?

Sar aljan dži čhinavibe?

BAŠO SIKLO

Ki te agorkerel pe akava talemi ka valjani te gndinen bašo kreativna čhinaviba.

Tumen lelen 6 kibriteskere kaštore. Tumaro savali si te kreirinen štar trinkjošutne e kibriteskere trinkjošutnencar. O 6 kibriteskere kaštore si jekhutno resursi so šaj te istemalkeren ki te agorkeren o talemi.

18.2 Logikane khelina

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te stimulirinen pe o džandipa baši problemeskoro činavibe thaj logikano gndipe ko sikel.

Čaljaribaskoro ktor siklen valjani te oven Android gogjaver telefonia. O sikel si ulavde ko čiftia. Sakova čifti valjani te ovel Android telephonea kole si internet konekcia.

Taro čiftia rodelia pe te leljaren i aplikacia Skillz-Logical Brain.

I khelin rodelia perceptivno ovibe, memoria, sama, logika.

E timenge si dende 20 dakikia ki te khelen i khelin.

O timi kova ka kompletirinel o majuče leveloja si kamijabutno thaj lela tikno pursako (sar misal, gono bombonencar).

O šurutne leveloja tari khelin si lokhe, numa sakova avutno levelo ovela popharo. I khelin šaj te khelel pe maškar duj talemia.

BAŠO SIKLO

Rodaja tumendar te khelen i khelin baši mobilna aplikacie: [Skillz – Logical Brain](#), dikhindor o sikavina taro tumaro treneri.

KOTOR 19

19.1 Lafikeribaskere džandipa

BAŠO TRENERI

Akava kotor si nišankero ko pendžarkeribe e lafikeribaskere džandipancar.

O treneri valjani te šurarel o kotor.

Pal odova o sikle valjani te keren o talemi. Ko kotor lil ola valjani te hramonen situacie kote so kergje sa o lafikeribaskere stilia. Ola valjani te vakeren o alusaribe taro lafikeribaskoro stili. Savo sine o rezultati taro lafikeriba?

BAŠO SIKLO

O lafikeribe saikerela duj (ja pobut) partie konkurentna ja konfliktna interesencar ja zarencar kola kerena buti ko phanlolafi baš odova sar te keren barabaruti. O konfliktirime riga but dron khuvena ko lafikereiba džanindor o manglo rezultati. Odoleske ola butdrom si korole baš alternativna činaviba thaj nane but kreativna.

Zarume si zoria te arakhen pe nekobor šajdutne činaviba kola si ko haljovibe e barabarutne interesencar taro mujalutne riga. O kamijabi ko arakhibe činaviba kolendar o duj riga si profitabilna si o nahtari ko lafikeriba bašo kamijabi.

O lafikeriba si majefektivno džovapi ko konflikti kana:

- O soduj riga mangena te len diso;
- E sodujen si nesavo takati;
- Si maškarathinalipe.

O lafikeriba saikerena šunibe e soduje rigen rodindor barabarutne umala tar interesi thaj haljovibe.

Sasoitno lendo si nekobor džandipa phanle e efektivno činavibaja taro bihaljoviba ko lafikeribaskere procesia:

- Diagnoza: identificiribe sfere taro phanlolafi thaj sfere taro ruminkeribe
- Iniciribe: e regiakoro demontiribe
- Šunibe: o šunibe na salde so vakerela baši astardi rig numa thaj baš emotivna aspektia
- Problemengoro činavibe: procesi pobute pirencar kova saikerela khedibe evidentia, analiza taro lengoro džanlipe, dikhiljaribe alternative, identifikube činaviba thaj zuraribe akciakoro plani

Efektivna lafikeribaskere takatia:

- Problemeskiri analiza
  - Dikhlaribe o interesia tari sakoja rig
  - Detalno analiza taro faktia;
  - Precizno identifikacia taro problem, astarde riga thaj praktikane činaviba.
- Hazrikeribe
  - Čhivibe resarina;
  - Šajdutne umala baši deviacie;
  - Alternativna činaviba;
  - Analiza numa šajdutne nakhle bihaljoviba thaj činavibe
- Aktivno šunibe
  - Drabaribe e badaneskoro vakeribe
  - Arakhibe sfere taro šajdutno kompromis
- Emocionalno kontrola
  - Šajdipe ma te sikaven pe emocie
  - Butgendeskoro emocionalno hemibe savo šaj te mujalkerel o leljearibe taro kompromis ja akcesi taro sa ja khanči
  - Nanipe emocionalno kontrola šaj te andarel dži komunikaciakoro ačhavibe
- Verbalno komunikacia
  - Užipe thaj precizno ovibe ko vakeriba
- Barabarbuti thaj timeskiri buti
  - Ikeribe i atmosfera tari barabarbuti
  - Našibe taro samakoro cidljaribe

Lafikeribaskere stilia

Konkurencia (Me našalava-tu našalea/Mo čhani)

O lafikerutne akale stilea si tendenciaja te čaljaren lengere zaruria thaj kana odova si ko averengoro zjiani. Odova nane iradime, numa fokusirinela pe ko plesutno interesi. Butdrom alusarena pe turli taktike thaj takati saikerindor thaj lengoro persoanliteti, pozicia, ekonomikane dara.

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

Cidibe palpale (Me našalava-tu kamijabikerea/to čhani)

Akava si mujalutno taro konkurentno stili. Akava tipi lafikerutne gndinena kaj majšukar čhani baši konflikteskoro sansaripe si te del pe e dujtone rigake odova so mangela. Akala manuša majbut si mangle taro pe kolege.

Našibe (me našalava-tu našalea/nane čhani)

Akava lafikerutno na khuvela ko konflikti. Ko than te lafikeren direktno bašo problemi šaj te iranen tumen kori našibe. Akava butfar šaj te ovel reakcia ko but konkurentna lafikerutne. Butfar šaj te avel dži čhinavibe taro lafikeriba bizi pozitivno rezolucia e soduje rigenge.

Kompromis(me našalgjum/neko kamijabikergja-tu našalgjan/neko kamijabikergja/ekvaš)

Akava si o majbutdroma kerdo lafikeribe, numa butfar si bimanglo stili thaj rezultati. Odova vakerela te keren pe cidipa soduje rigendar ja „te arakhen pe ko maškar“. Odova so o kompromis na lela ko dikhibe si odova so odola kolen sine majekstremno šurutni pozicia ko lafikeriba, pobut na lena kompromis.

Talemi

Den misalia baši dživdipaskere situacie kote so kergjen o pandž lafikeribaskere stilia. Soske alusargjen o lafikeribaskoro stili?

Lelen li o manglo rezultati?

KOTOR 20

20.1 Lafikeribe ki praksa

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te praktikuinel o lafikeribaskere džandipa e siklenga. O talemi si roljengiri khelin bazirime ko lafikeriba baši moldipaskoro resursi. Ko athinalipe tari siklengiri motivacia akava talemi šaj te ovel lungo dži 90 dakikia ki te agorkerel.

Ulaven i grupa sikel ko čifti po duj. Distribuirinen jek scenario sakone dženeske. E siklen si len 15 dakikia te dikhlijaren o scenario thaj te zuraren individualno plani bašo lafikeriba. O talemi ka agorkerel kana ka leljarel pe phanlolafi. Šaj te stimulirinen o konkuretno ovibe avazikeribaja kaj o siklo so ka kompletirinel o instrukcie dende ko scenario ka ovel kamijabikerutno.

Džikana si šajdutne alternativna činaviba, o optimalno lafikeribe si situacia savi dela kamijabi. Ma adžikeren sa o lafikeribaskere čiftia te leljaren akava činavibe.

Pala ko talemi keran lafi bašo lafikeribaskoro procesi. Kova stili leljargje o sikel thaj soske? Kola lafikeriba sine majkamijabale?

Scenario 1:

Pakjavutne sikavina bašo d-r Džekson

Vunato portokali

Tumen sien d-r Džekson, hemisti/biologo baši farmaceutikani kompania. Tumari kompania sine obligacija te rodljarel o metodia baši keribe biologikani šastra, numa i radži kontaktiringja tumare kompanija sebepi sigutni čhipota.

Sigende, nekobor purane nervengere gaseskere bombe sine džithanakerde ko tikno džaziri ko Indiakoro Okeani. Sar so sine džithanakerde, drapiale materiale hasardile taro duj bombe. O thavdinkeriba kontrolirinena pe akale momenteste, numa o vigjanale manuša ko radžakoro servisi pakjana kaj trujal duje kurkenge ka thavdel tare sa e bombe thaj ka buvljol kori dživdipaskoro maškar. Te ulo odova, nekobor mile manuša ka meren ja ka oven pharipancar sebepi seriozno gogjakoro ruminkeribe. Si tumen zurardi parea savi šaj te neutralizirinel e nerveskoro gasi te injektiringja pe ko bombakere depoa bašo skladiribe.

I parea si kerdi tari hemikalia savi si ko vunato portokali, but hari thanende arakhlo emiši.

Šungjen kaj e rajo Espostio, emišengoro eksporteri ko Meksiko, si ole trin mile vunato portokalia. Te kingjen sa o trin mile vunato portokalia, šaj te ikalen kobor valjani hemikalie tari portokaleskiri cipa ki

E TRENERENGE BAŠI BIFORMALNIKANI EDUKACIA KI BAZA TARO FUNDAVNE DŽANDIPA BAŠO ROMANO TERNIPE

te neutralizirinen o nerveskoro gasi. Tumari kompania na kamijabikergja te arakhel aver gendo vunato portokalia. Kobor so džanena o sahno gendo inkalde vunato portokalia akava berš si trin mile.

Šungjen kaj o d-r Stefenson, jekajek, sigate ro dela vunato portokali thaj kaj o Stefenson thaj tumari kompania si zorale konkurentia thaj si bari industriakiri špionaža ki farmaceutikani industria. Tumare kompanie džiakana duj drom sine došakerde baši čoribe patentia. Jek došakerin panda si ko thavdipe. Tumen sien gajlime kaj ov čorgja o čhinavibe baši nerveskoro gasi thaj planirinela te čorel tumaro phanolafi e radžaja.

Tumari kompania dengja tumen radžipe te arakhen e Esposito thaj te kinen mile vunato portokalia. Ola vakergje tumenge kaj o Esposito ka biknel len odoleske kova dela majbut love. Si tumen 300.000 dolaria baši portokalengoro kinibe.

Anglal te keran e Espositoja, angjen decizia te keran lafi e d-r Stefansonea. Gndinen samaleste baš informacie so mangena te ulaven e avere rigaja thaj odova so garavena tukenge.

Pakjavutne sikavina bašo d-r Stefenson

Vunato portokali

Tumen sien d-r Stefenson, biologo baši farmaceutikani kompania. Tumari kompania si obligaciasa te rodiljarel o metodia taro nasakodiveskere nasvalipa thaj abnormalitetia ko nevebijande, numa I radži kontaktiringja tumare kompania sebepi sigutni čipota.

Sigende, sine čipote taro barjarde digre bikamijabale khamnipa ko terne džuvlj. Odoja si tropikani bakteria savi na reagirinela ko pendžardo antibiotiko. O nasvalipe buvljola bare progresija thaj notiekrela pe kaj ko periodi taro nekobor masekoja ka andarel nekobor deša mile kurbania thaj ka buvljol ko globalno levelo.

Si tumen zurardo antibiotiko kole si potenciali kamijabaleste te marel pe mamuj o bakterie. I nahtarali komponenta ko antibiotiko si i hemikalia ikaldi taro emišeskoro pani taro vunato portokali.

Šungjen kaj e rajo Esposito, emišeskoro eksporteri taro Meksiko, si ole trin mile vunato portokalia. Te kingjen sa o vunato portokalia, šaj te ikalen kobor valjani hemikalie taro portokaleskoro pani thaj t einkalen kobor valjani gendo antibiotikja. Tumari kompania na kamijabikergja te arakhel aver gendo vunato portokalia. Kobor so džanena, o sahno gendo vunato portokalia akava berš si trin mile.

Šungjen kaj o d-r Džekson jekajek sigate ro dela te lel vunato portokalia thaj kaj o Džekson džanelia kaj e Esposito si ole o zarurime portokalia. I kompania taro d-r Džekson thaj tumari kompania si

zorale konkurentia thaj si bari industriakiri špionaža ki farmaceutikani industria. Tumare kompania džiaka sine duj drom došakerde baši čoribe patentia. Jek došakerin si panda ko tahvdipe. Tume sien gajlime kaj ov čorgja tumaro čhinavibe baš antibiotikja thaj planirinela te čorel tumaro phanolafi e radžaja.

Tumari kompania dengja tumen radžipe te arakhen e Esposito thaj te kinen mile vunato portokalia. Ola vakergje tumenge kaj o Esposito ka biknel len odoleske kova dela majbut love. Si tumen 300.000 dolaria baši portokalengoro kinibe.

Anglal te lafikeren e Espositoja angjen decizia te kontaktirinen e d-r Džeksone. Gndinen samaleste baš informacie so mangena te ulaven e avere rigaja thaj odova so garavena tumenge.

BAŠO SIKLO

O avutno talemi ka testirinel tumare lafikeribaskere džandipa. Drabaren o scenario so lelen taro treneri. Dikhlijaren o resarina taro talemi thaj keren plani bašo lafikeriba. Si tumen 15 dakikia bašo hazrikeribe.

Ka oven kamijabutne te reslen te agorkeren sa o šartia liparde ko scenario.

KOTOR 21

21.1 Fakti thaj gndipe

BAŠO TRENERI

Akale kotoreskiri resarin si te sikavel e silken o turlipe maškar o fakti thaj o gndipe. Pendžarindor akava turlipe ka dikhen kaj odova si džandipe kova notikerela pe ko drabaribe tekstia, a lakoro džanlipe arakhela pe ki era taro hovavne haberia. Numa, o manuša butdrom si konfuzno mangindor te dikhlijaren o vakeribe si li čače, so defokusirinela tari primarno resarin.

O treneri valjani te šurarel i sesia vakeribaja o džanlipe taro turlipe maškar o fakti thaj o gndipe. Nekobor performansia so valjani te astaren pe akale segmentea si sikavde potele.

Pala ko haljovkeribe o fundavne poimja bašo faktia thaj gndipe, o treneri akharela e siklen te agorkeren o talemi. Sikavde si niče umdipa. O treneri šaj te distribuirinel o materialia ki forma taro printime materialia ja te istemalkeren proektori.

Taro sikle rodelia pe te dikhlijaren o vakeribe si li fakti ja gndipe. O treneri valjani te promovirinel diskusia sakone rodipaske, motivirindor e siklen te elaboririnen ple decizie.

BAŠO SIKLO

Akale kotoreste ka lafikera bašo turlipe maškar fakti thaj gndipe.

O faktia si vakerina kola šaj te atestikeren pe. O faktia šaj te oven čačutne ja hovavne, numa odova so si barabarutno lenge si kaj šaj te atestiekren pe.

Sar misal:

- Statistikane evidencia sikkavena kaj o džuvlja dživdinena majlungs taro murša (čačutni vakeribe)
- Albania si dženi ki EU (hovavni vakerin)

O gndipa si vakerina kola nasti te atestiekren pe. Amen šaj te lafikera akale gndipange thaj te suportina olen, numa o gndipa nasti te atestikeren pe.

Sar misal:

- I Koka kola si majšukar piibe.
- I historia si majpharo predmeti

SIKAVUTNOLIL

Talemi.

Sikavjam tumenge seria vakerina. Dikhen kola tar avutne vakerina si faktia a kola si gndipa.

Vakerin	Fakti	Gndipe	Haljovkeribe
O Džordž Vašington sine o avgo prezidenti ko UAT.			
Lionel Mesi si o majšukar fudbaleri ko sa o vaktia.			
Francia arakhela pe ki Azia.			
Ko pobut raštare, salde dženenge upri 18 berša si muklo te avazikeren.			
O portokalia saikerena kalciumi thaj vitamin C.			
Kobor nekas isi pobut love odobor si pokamijabalo.			
O vegetariancoja si posaste taro manuša kola hana mas.			
O Brazil lelja majbut sumnaleskere fudbaleskere kupja.			
O mobilna telefonia andarena dži kanceri.			
O bilike si polojalna kherutne džanvaria taro džukela.			

21.2. Fakti thaj gndipe 2

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te zuraren pe o kapacitetia taro sikle baši keribe turlipe maškar o faktia thaj o gndipa. O talemi valjani te kerel pe individualno ja ko tikne grupe.

O sikle lena ikalina taro gazete. Ola valjani te drabaren o teksti thaj te anen decizia kola vakerina si faktia, a kola si gndipa.

Ola valjani te pheren o formularia dende potele. Pala ko agorkeribe taro talemi o rezultatia komparirinena pe. O treneri šaj te zruarel diskusia thaj te rodel taro sikle te elaboririnen ple decizie.

BAŠO SIKLO

Akava talemi si fokusirime ko turlipe maškar o fakti thaj o gndipe.

Rodaja tumendar te drabaren o teksti thaj te identifikuinen kola taro vakerina si faktia, kola si gndipa. Hramonen o vakerina ko adekvantna kvadratia taro tabele potele.

Misal teksti²

„Mareba baši paluni bihasardi len ki Europa“

Vjosa ki purabali Albania si jekhutni len savi tromale thavdela ki Europa thaj si džanli mile dživdipange. Numa, i balkaneskiri holi trujal i hidroenergia čhivela teli darutnipe o avutnipe taro sahno harnothan.

Si strano melodia ko bairja tari Vjosa-jekfaratar mudro thaj haotikani. I bari buka taro pani amalinela e buznjengere kambanaja. Thaj tgani nuri.na salde taro džanvaria numa thaj taro bakhrari Kadri.

“Ov dela zori ola te giljaven!” asala o Eduart, panda jek nakhrari kova sakodive phiravela akate e nakhren. Džikana o dživdutne taro harnothan šaj te den pe godi, I bavlal legarela akale mudripaskere kakofonia taro jek lenjakoro bairi dži aver.

O Kadri thaj o Eduart si bijame ko Kute, zamanengoro gavoro harnekaštorencar ko harnothan tari Vjosa. Buteder dživdutne taro Kute thaj aver gava paše dži len si agrareskere bukjarne kola dživdinena taro ple kulture thaj hajvania thaj o butipe biknena ole profiteske.

Numa, akava purano dživdipaskoro čhani sigate šaj te agorkerel.

² Autoria: Marion Dautry, Margaux Benn, from 24.08.2017, haing: <https://www.dw.com/en/the-fight-for-europes-last-untamed-river/a-40044174>

Flamingo thaj jagule

Duj bare hidrocentrale planirinena pe ko pašutne dizja kalivač thaj Počem. Te tamirgje pe brane ka panjaren pe mile hektaria harjale thana thaj butikeribaskiri phuv, paldindor mile familie taro pumare khera.

„But darava soske na džanava niso numa te dajanav man e buznjenge“, vakergja o Kadri bašo DW.
„I brana ka iranel amare dživdipa, oj ka iranel sa“.

Jekajek, ka ruminel o paluno, baro, tromalo thavdutno lenjakoro sistemi avral tar Europa, avral tar Arktiko.

E Vjosakoro lungipe si trujal 270 kilometria, taro plaina ki utarali grcia, kori pherde harnipa ki purabali Albania thaj Joneskiri Samudra. Čhivde si kanjonencar, džazirencar thaj kokaloncar kola dena e regioneske o „pejsaži“, „e Europakoro vunato vilo“.

Sar thaj bazikano panjeskoro haing bašo panjeskoro agrari, ov jekajek si maškar baši biodiverziteti, kher tari biarakhli europakiri jagula thaj o pobaro flamingo.

O viganale manuša vakerena kaj šaj te ovel kherutno taro baro gendo aver endemikane čhania. Nane kerdo nisavo hor biologikano rodiljaripe, a o tamiribe brane ka mujalkerel e viganale manušen te dikhljaren o dživdipaskoro than sar bisansaralo panjalo drom.

Balkaneskiri hidroenergia

Taro balkaneskoro regioni planirime ja tamirinena pe trujal 2.700 hidrocentrale. Aso o rapporti taro dekemvri 2015 berš tari rig taro finansiakoro kontrolori Bankwatch trujal ekvaš tar akala proektia si ko arakhle naturakere regionia.

I grupa bašo dživdipaskoro maškar EkoAlbania identifikingja 45 proektia bašo hidroelektrane pali lungipe tari Vjosa, kola ka transformirinen o kotora tari len ko kaskade, mujalkerena o ekosistemia thaj andarena mile manušen te džan ko egzodus.

But taro proektia datirinena tari dalga koncesie baši tikne hidroelektrane dende ko 2000-ta, kotorvaleste sar džovapi taro barjardo interesie ki EU baši nevjaripaskiri energija.

Aso „Pippa Gallop“ taro Bankwatch, odova sine jekajek nevo šajdipe bašišubelime phanelafia, špekulacie thaj nepotizmo, notikerde taro lokalna elite soske o favoririme tarife garantirinena leiba bašo tikne hidrocentrale“.

I Albania thaj i Bosna thaj Hercegovina ikalgja buteder cidljariba maškar 2006 thaj 2009 berš.

O regioni arakhela pe korupcija. Thaj džikote o principia bašo finansiakoro suporti baši nevjaripaskiri energi si ažuririme ki EU, o Paščimalo Balkani panda ačhola palpale e reformencar.

Mangindor te barjaren o thanleibe taro nevjaripaskere hainga ko lengere portfolia thaj te sikaven nišankeribe ki „tranzicia tari harjali energi“, o paščimaleevropakere fondia-saikerindor thaj o maškardžijaneskere zuraribaskere banke-istemalkerena akava.

Historikani došakerin

O Olsi Nika, egzekutivakoro dikrektori ki EkoAlbania, vakerela kaj o pobavale evropakere phuvja silen tromalipe e ekologikane standardencar ko „phuvja kišle pervazea kote so o leveloja tari demokratia si harne, a i korupcia si uči“.

„I hidroenergia si nevjaribaskiri, numa nane harjali“, vakergja ov bašo DW. „Thaj o čhani koleste odova kerela pe, ulavdeste ko Balkani, definitivno nane ekologikano“

O organizacie taro dizutnikano sasoitnipe sine nesave kamijabea phanlo e hidroenergetikane proektencar ko arakhle regionia. Ko maj persi berš, o adalati angja adalateskiri decizia mamuj o tamiribe I hidroelektrana ko Počem, ki avgo došakerin baši dživdipaskoro maškar ko Albian.

Numa, I mareba si dur tar agorkerdi. O Ministeriumi baš energetika dengja rovljarin ki decizia. Thaj salde nekobor kurke majgeči šurargja nevi puterdi akharin baš investitoria ki dujto brana, planirime ko Kalivač“

Taro kana ka drabaren I statia arakhen kola lafjorja si faktia, a kola gndipa:

Fakti	Gndipe

KOTOR 22

22.1 Inovativno gndipe

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te motivirinel kreativno gndipe thaj barabarbuti maškar o sikel. Akava talem nane salde šukar baši promoviribe o kreativno gndipe, numa thaj baši promoviribe o thanleibe ko buteder introvertna sikel. Kheden e siklen te bešen ki rota. Jek ja pobut sikel drabarena o konkretno problemi. Jek patrin lil dela pe jekheske taro sikel thaj lestar rodeda pe te hramonel jek idea baš odova so šaj te ovel čhinavibe/solucia. I gazeta pal odova dela pe e avutne participanteske kova jekajek andarela baši leskiri idea. I patrin tar ikerdipaskere čhinaviba dela pe e participantenge sa džikana sare lendar na andargje baši nesavi idea.

O participantia valjani te hramone neve, orginalna ideje thaj ma te palemkeren o čhinaviba so bahankerena o avera participantia.

Kana i patrin taro sikel si agorkerdi, drabaren o liparde čhinaviba thaj keren duskisia.

Roden atro sikel te haljovkeren soske alusargje konkretno čhinavibe. Akava na valjani te ovel obligatorno-o haljovkeriba baljani te oven ki šukarmanginakiri baza.

Kola čhinaviba ka šaj sine te oven kamijabale? Soske?

Kola taro bahankerde čhinaviba si majtikne čačipaja te čhinaven o problemi? Soske?

Šaj te kombinirinen pe nekobor čhinaviba? Sar?

BAŠO SIKLO

Drabar o avutno teksti:

I Denisa rodeda buti majlundo vakti. Ola si la agorkerdi maškaruni sikljovni, a nekobor masek ničaleste bičhalela aplikacie baši buti džipherinenge kola si jekajek lakere džandipancar numa ko jek vakti šaj te den lačho masekoskoro pokinibe thaj lačhe bukjarne šartia. Gdninela sine kaj i administrativno buti ki kancelaria ka ovel lake šukar. Oj si terni thaj mangela te sikljol neve bukja. Numa, lakere zoria baši rodipe buti na dena lačhe rezultatia. Oj sine akhardi ko nekobor intervjuia bukjake, numa sa o potencialna butidendutne sikavena lakoro nanipe džandipa baši jabane čhibja thaj kompjutereskere džandipa sar šerutno nanipe baši leibe buti. I Denisa nikana na lelja pozitivno džovapi taro jek intervu

bukjake kote so geli. Akava ko baro napi lelja lakoro kuraži. Lelja te gajlinel pe. Valjani sine lake buti ki te šaj te hošinel pe biathinali, numa jekajek te pomaškarel e familiake e kherutnipaskere hardžipancar. Oj nesavo vakti gndinela te hramonel pe ko kursi thaj te sikeljol nesave džandipa. Numa, bizi buti, akava vakerela sine kaj zaruri si te rodel love tari pi daj em dat kolen isi prebut bukja gajlibaske. Ko paluno vakti, lakiri daj dikhela te del la godi te kerel buti ki lokalno fabrika bašo tekstili, te kerel buti sar sivutni. I buti na rodel a čhibjakere ja kompjutereskere džandipa thaj oj šaj te šurarel sakova vakti. Numa, akaja buti sine phari, a e masekoskoro pokinibe but tikno. Oj džanelo odova soske nekola lakere amala kerena buti odothe. Oj čače na mangela akaja buti, numa na džanelo so te kerel...

Dikhen o sikavina taro treneri.

Hramone o bahankerdo čhinavibe baši Denizakoro problemi. Ma palemkeren o čhinaviba bahankerde tar aver sike.

Lafikeren e bahankerde čhinavibange. Gndinen kola si majlače thaj kola ka šaj sine te oven majhari kamijabale.

22.2 Logikane khelina

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te stimulirine o džandipa baši problemengoro čhinavibe thaj logikano gndipe ko sike.

Zaruribaskoro gendo sike valjani te ovel len Android gogjaver telefonia. O sike si ulavde ko čiftia. Sakone čifte valjani te ovel Android telefoni internet konekcija.

Taro čiftia rodel a leljaren i aplikacia Skillz - Logical Brain.

I khelin rodel a istemalkevibe perceptivno ovibe, memoria, sama, logika.

E timenge si dende 20 dakikia ki te khelen i khelin.

O timi kova ka kompletirinel o majuče leveloja si kamijabutno thaj lela tikno pursako (sar misal, gono bombonencar).

O šurutne leveloja taro khelina si lokhe, numa sakova levelo ovela popharo. I khelin šaj te khelel pe maškar duj talemia.

BAŠO SIKLO

Rodaja tumendar i khelin bašo mobilna aplikacie : Skillz – Logical Brain, dikhindor tumare trenereskere instrukcie

KOTOR 23

23.1 Publik prezentacia: intervju

BAŠO TRENERI

O talem si džaibe poadarig taro kotora baš publik lafikeribe.

Akale talemeste o sikle ka praktikuinen i tehnika STAR baš formuliribe džovapia baš intervju.

O kotor valjani te šurakerel halvjokeribaja taro treneri baš odova so si i STAR tehnika(deskripcia ko studentengoro kotor majtele) thaj sar si istemalkerutno alati baši formulirine koncizna džovapia ko pučiba baš intervju.

Pal odova, o sikle si ulavde ko grupe po duj (interjuskoro legarutno thaj pučlo dženo). O rolje šaj te čhiven pe ki dujto rota taro talem.

Pal odova, e intervuskere legarutne čhivena pučiba, a o pučle džene valjani te den džovapi e STAR tehnikaja. O treneri šaj te kerel o talem sa e grupencar kola praktikuinena ko jek vakti o intervjuja ja palem praktikuinena len jek po jek(akava athinela tare grupakoro baripe, soske but polungo vakti ačhovela, a odova dela e siklenge šajdipe te sikhen aver prezentacie thaj komentaria).

BAŠO SIKLO

O talem si džaibe poaadrig taro kotora baš publik lafikeribe.

Akale talemeste ka praktikuinen i STAR tehnika baši formuliribe džovapia ko pučiba baš intervju.

I tehnika Star si istemalkerutno alati baši formuliribe džovapia ko pučiba baš intervju. Odova kerela pe ko turli kontensktia, tar intervju bukjake dži edukaciakere resarina.

O metodi taro STAR si strukturirime čhania te del pe džovapi ko pučibe baš intervju kova si bazirime ko relaciakere sikaviba baši diskutiribe konkretno situaciake, savaleske, akciake thaj rezultateske tari situacia so vakerena.

S – Situacia: keren deskripcia tari situacia thaj savali so valjani te keren. Zaruri si te keren deskripcia baši nesavi čipota ja situacia. Oven sigurime te den detalia kober valjani baš intervjuer ki te haljoven. Akaja situacia šaj te ovel tar anglederutni buti, taro volonternikano džandipe ja tari savo te si relavantno čipota,

T- Savali: Kole resarinate butikergjen?

A – Akcia: Keren deskripcia baš aktivipa so leljargjen ki te ikljoven ki rig e situacija adekvatno sikavibaja o detalia thaj te ikeren o fokusi upri tumende. Kola konkretna pire leljargjen thaj saso sine

tumaro konkretno deibe? Oven samale ma te keren deskripcia so kergje o timi ja i grupa kana kerena lafi nesave proekteske, numa odova so čače kerena ole.

R – Rezultti: Keren deskripcia bašo tumare čhipote thaj ma oven ladžutne trujal o leljaribe ašaribe baši tumare aktivitetja. So sine leljardo thaj so siklilen?

Misal pučiba:

1. Vaker mange baši phari decizia so angjan ko paluno berš
2. Vaker mange bašo vakti kana istemalkeren šukar gndipe thaj logika ki te čhinaven problemi
3. Vaker mange čhipota kana sine tumen but bukja ki te keren thaj tumendar rodingja pe te čhiven o prioritetna savalia
4. Den mange misal bašo vakti kana motiviringjen averen
5. Keren deskripcia bašo vakti kana adžikergjen potencialna problemia thaj zurargjen preventivna napia
6. Vaker mange čhipota kana kamijabikergjan deibaja godi kamijabale te kere neko te dikhel o bukja tari tli perspektiva.
7. Vaker mange bašo vakti kana sijan sine but kamijabalo baši nesavo konkretno predmeti ki siklјovni
8. Vaker mange baš odova sar kamijabikergjan te ikljove ko agor e savalea dendo ko harno roko.

KOTOR 24

24.1 Aplikacia bašo džandipa: Rolja ki khelin

BAŠO TRENERI

E talemeskiri resarin si te praktikuinen pe o džandipa so o sikle siklile ole ko nakhle kotora. I ideja si te simulirinel pe čačutno problemi kote so ola ka valjani te istemalkeran kombinacia taro džandipa. Akava talemi ro dela kombinacia taro nekobor čhania džandipa, sar IKT džandipa (Microsoft Office Word, Microsoft Office Excel, Email, Asana), džandipa baši hramovibe thaj drabaribe/matematika, kreativno gndipe thaj džandipa baši problemengoro čhinavibe.

O sikle valjani te esapikeren majefikasno strategia baši planiribe o dromaripe. O talemi ka testirinel lengere logikane thaj matematikane džandipa. Šaj te istemalkerel pe elektronikano kalkulatori sar alati sikljovibaske, sar thaj esapikeribaske. O istemalkeribe kalkulatori baši rodiljaribe garavdutne kova šaj nane te ovel interesno vasteskere esapikerinaja, šaj te stimulirinel o interesi baši numeroja, numeroja thaj vjavaharia thaj šaj te del arka te zurarel pe o matematikano gndipe. O sikle jekajek šaj te istemalkeran elektronikano kalkulatori ko lengere kompjuteria ja gogjaver telefonia ja te istemalkeran formule ko Excel.

O talemi valjani te ovel so porealno agjaar so i decizia so ka anel o siklo, jekajek, si kredo ko realiteti. Taro sikle valjani te rodel te dikhlijaren o pučiba ko internet sar so si e hoteleskere fijatia, fijatia transporteske, hardžia bašo dromaripe vordonea upri baza taro hardžia tharutneske t.a.

O sikle lena seria informacie baši čhipotakiri organizacia.

O vaktlungipe taro talemi si trujal 2 aria.

O sikle si ulavde ko grupe taro 4-5. Kana kerena buti majbare grupencar šaj te formirinen pe nekobor grupe saikerde taro 4-5 sikle. Pal odova o grupe si arakhle duje turli scenarioncar. O grupe kola kerena buti aso avgo scenario ka organizirinen bukjakoro dromaripe džikote o aver grupe ka keren buti ki tursitikani agencia. O treneri šaj te zurarel džipherde sceneria thaj te kerel nekobor ciklusia taro talemi.

E sikelenge valjani te den pe 15 dakikia ki te drabaren o savalia so valjani te agorkeren thaj delegirinen o responsabilitetia maškar o džene ko grupe.

O grupe ka keren buti aso sceneria so si dende ko studentengoro kotor potele.

Pala ko talemi o treneri valjani te promovirinel harni diskusia baši savalengoro pharipe, specifikane pharipa kolencar arakhena pe ko talemeskoro vakti t.a.

BAŠO SIKLO

Akale talemeste ka keren buti barabar tumare grupaja baši problemengoro čhinavibe. O problemi si butikerdo ko Scenari 1/Scenario 2. Dikhen o sikavina thaj agorkeren o talem:

Scenario 1:

Kerena buti ki biradžakiri organizacia bešipaja ko Skopje koja kerela buti ko pošukarkeribe e Romengiri socialno inkluzia. Tumen thaj tumare kolege ka organizirinen trinedivengiri bukjarnikamra baši 15 ternengere bukjarne taro regioni o avutno kurko. Valjani te organizirinen dromaripe, thanakeribe thaj habe ko vaktilungipe tari bukjarnikamra. O sahno budžeti si 6000 evria.

O participantia resena tari Tirana (4 participantia), Solun(3 participantia), Sofia(4 participantia), Beograd (2 participantia) thaj priština (2 participantia). E bukjarnekamrakiri lokacija si Ohrid, Makedonia.

Valjanite agorkeren akala savalia:

- Kreirinen budžeti bašo thanakeribe, habe thaj dromaripe ko Microsoft Excel(esapikeribe hardži aso specifikane predmetia ja pali dženo);
- Bičhalen i elektronikani tabela taro Excel e-poštaja dži turistikani agencia(dži grupa). I e-pošta valjani te ovel bičaldi barabar lilea (hazikerdo ko Microsoft Word) vakerindor o bazikane informacie baš aktivipe, specifikane zaruria thaj detalia kola valjani te en pe ko dikhipe ko planiribaskoro procesi;
- Komunicirinen detalia baš aranžmania e e-poštaja tari turistikani agencia;
- Dikhin taro bahania tari turistikani agencia;
- Vakeren oja/atestikeren e aranžmanenge e turistikane agenciatar

Tumen thaj o džene taro tumaro timi valjani te komunicirinen thaj te keren buti barabar istemalkeribaja i Asana, timi thaj softveri baši vastaribe proektencar.

Scenario 2:

Butikerena ki tursitikani agencia bešipaja ko Skopje. Resela tumenge e-pošta tari biradžakiri organizacia baš organiziribe dromeskere thaj thanakeribaskere aranžmania baši bukjarnikamra savi ka ovel organizirime avutno kurko. Ola ka bičhalen tumenge lengoro budžeti thaj aver detalia phanlo lengere aranžmania. Tumen thaj tumare kolege valjani te organizirinen o dromaripe thaj thanakeribe taro participantia. Ki te agorkeren tumaro savali ka valjani te:

- Rodena thanakeribe thaj fijatia bašo habe ko manglo periodi thaj ki alusardi lokacia(istemalkerindor o Internet eksploreri) thaj alusaren opcie kola si adekvatna ko budžeti kova dela o klienti;
- Kreirinen patrin ko Microsoft Excel ja Microsoft Word, dendor detalia sakonake tar opcie so gndinena baš adekvatna relevantno esapikeribaja bašo sahno fijati pali predmetia thaj bašo participantia
- Komunicirinen o arakhiba tar e-pošta (sar džipherin tari e-pošta) dži klientia thaj te valjani keren o zarurime adaptiriba:
- Atestikeren o aranžmania e klientencar.

Tumen thaj o džene ko tumaro timi valjani te komunicirinen thaj te keren barabarbuti istemalkeribaja i Asana, timi thaj softveri baši vastaribe proektencar.

Ko organiziribe o dromeskere hazrikeriba, šaj te kombinirinen turli čhania taro transporti bašo participantia resarinaja te pheren e budžeteskere limitiriba.

Co-funded by the
Erasmus+ programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.